

Een tevreden lach

Andreas Burnier

bron

Andreas Burnier, *Een tevreden lach*. Querido, Amsterdam 1965

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/burn001tevr02_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

VOOR PAUL

'I was not thinking of women at all,' the Baron said, and he tried to stand up.

'Neither was I,' said the doctor, 'sit down.'

DJUNA BARNES, NIGHTWOOD

Bericht

Elk boek is een gevaar. Op school, een lyceum in Engelse snub-stijl, de stijl en het hockey waren beter dan het onderwijs, leerden wij in de literatuurles: *Volksetymologie* - verklaring van de herkomst en betekenis van een woord, op grond van een oppervlakkige, ogenschijnlijke gelijkenis met een ander woord. Voorbeeld: Bockbier zou samenhangen met het dier 'bok' (zie de etiketten!), terwijl het in werkelijkheid zo heet naar... Ik denk dat wij toen weer moesten gaan hockeyen, ik weet het goede antwoord, de enige geaccepteerde verklaring niet meer (paniek, zweet: ik heb vannacht tot vijf uur Baudelaire liggen lezen, in plaats van het stupide huiswerk te maken; buikkrampen al op de fiets op weg naar school. Het verhaal gaat van een jongen, die op zijn stuur een standaard monterde en zo, al fietsend, kon lezen en leren, maar ik ben niet technisch, en, God betere het, niet eens een jongen).

Laten wij de zin toch aanvullen, geen hokje van het kruiswoordraadsel wetenschap blijve blanco. Beter fout dan niets, zoals de lerares oude talen zei. Bockbier, waarde aanwezigen, (uw

opkomst in zulk een aantal en in het bijzonder ook van de plaatselijke en provinciale notabelen die ik ondanks het voetlicht op de eerste rij kan onderscheiden, vind ik hartverwarmend) bockbier hangt in geen enkel opzicht samen met bokken, maar de naam is afkomstig van kapitein Bock die, toen hij met zijn verbitterde bemanning rond Vuurkaap zeilde, het bockbier uitvond, waarmee hij een anders onvermijdelijke muiterij in alcoholische onmacht smoorde. Tot zover. Applaus. (De secretaris zal f30, - gireren voor deze lezing, waar ik twee maanden aan heb zitten prepareren.)

Waar ik heen wilde is dit: gevaar hangt in mijn Volksetymologie samen met varen, varen met zee, zee met ziel. Elk boek is een gevaar dat de ziel in wil, dat niet de buitenwereld nog eens in woorden overdoet (met een verbitterde verpleegstersvinger langs de rafelige wonden), noch een abstracte idee brengt. Wie de ziel in wil moet door het niets heen, dat betekent door de angst.

Vannacht droomde ik dat een vrouwelijk wezen van hoge orde tegen mijn knieën geleund zat, haar hoofd rustend in mijn schoot. Vele mannen kwamen erop af en bleven in een halve cirkel voor ons staan kijken. Tenslotte hoorde ik van

een van hen, dat het een ontbindend lijk was, dat ik zo al vele dagen koesterde. Een vreselijke weerzin beving mij, maar ik was genoodzaakt mijn hoedende taak voort te zetten.

Een kind, nog niet beseffend dat het geboren is, kent ook de angst en weerzin voor de dood niet. Tien jaar oud begroef ik voor mijn pleegouders een kip in de achtertuin. Een paar weken later opende ik het heimelijk gemerkte graf, om te zien wat er gebeurd was. De witte maden die in dichte drommen naar boven kropen fascineerden me, maar verschrikten mij niet. Ik dekte alles met los zand weer toe.

De derde doodsbefleving was op Allerzielen. Ik stond aan het graf van hem die ik het meest heb liefgehad. Wanhopig zocht ik een contact, een terugvinden van de vertrokken broederziel. Er was niets. Plotseling leek het graf zich te openen, de aarde doorzichtbaar te worden en ik keek tot op de bodem van dat vrij diepe graf, waar ik het ontbindingsproces van zijn dierbaar lichaam in een vergevorderd stadium voor mij zag. Op dat moment wist ik dat de mens geest is, met dezelfde elementaire zekerheid waarmee de houthakker weet dat een boom een boom is, ongeacht, laten wij zeggen, filosofische speculaties over de structuur van de menselijke waarneming

en ongeacht alle biochemische theorieën van het ogenblik.

Voor wie ze waarnemen bestaan de doden, engelen en demonen, en voor wie er niet aan wil bestaan zij evenmin als kleuren voor de blindgeborene. De mens heeft een lichaam, heeft een ziel vol troebele, ongeordende gevoelens en impulsen, maar hij is geest. De jonge volwassene is ontwaakt in de lichamelijke wereld, hij moet door de ziel heen, en hij vindt zijn wezen, dat geest is. Wie aarzelend in de lichamelijke wereld blijft staan, verdort of wordt ziek. Maar wie de ziel in wil, moet door de omgekeerde wereld heen, door de leegte, door de angst, door het niets.

Elk boek is een gevaar. Het is niet alleen maar conventie of burgerlijke lafheid die voor de grens blijft stille staan (en ik heb van mijn leven geen kwaad gedaan), het is ook gezond boeren-instinct. Wie mee wil, kan mee, en de rest blijft maar thuis. Bij Vuurkaap zal ik u troosten met Bockbier.

Wij zoeken onszelf. Dat is een gemeenplaats, maar van het overdonderende waarheidsgehalte dat water nat is, of goud edel. De jeugd is zo zoet, zo aangenaam, opdat wij niet zullen mer-

ken dat wij onszelf in snel tempo verliezen. Als het droomgordijn optrekt, uiterlijk rond het veertiende jaar, zijn wij iedere oriëntatie kwijt. Door studie, kunst, avonturen, misschien religie, hopen wij het eigen ik te leren kennen.

In hun wanhoop gaan sommigen de grens over: zij worden dichters, krankzinnigen, misdadigers, alcoholici, drug-addicts, lid van de filmliga, abstract painters, Ibizarreizigers (maar in Morenland is de waarheid niet te vinden, dat had ik ze van tevoren kunnen vertellen), pervertineslikkers, café-idealisten, Zen-boeddhisten (maar in Azië is de waarheid niet te vinden, dat had ik... enz.), reclameschrijvers, filosofen, jazz-luisteraars, wierooksnuivers, twistdansers, Nabokovlezers, matroos onder de gage, gehuwden, beatniks (maar in Amerika is... enz.), gescheidenen, ambtenaar in tijdelijke dienst, televisie-schrijvers, acteurs, critici, zieken, doden, begravenen, gecremeerden, jong gestorvenen, snel vergetenen.

Wie zal de nacht in strikken binden?
 Je naam heb ik nog niet vergeten,
 Maar op het zachte weefgetouw geweven
 Zoals een roos bloeit in de wind.
 Ik heb je naam goed opgeschreven

En aan een wit papier gehangen
Waar kinderen mee spelen kunnen,
Zodat je naam in hun verlangen
Bewaard zal blijven voor de wind.
De slanke dansen van verdriet
Heb ik 's nachts op het plein gedanst,
De zee, de sterren en het strand
Zijn weggeleden uit mijn hand.
Maar dansend heb ik onbezonnen
Je naam geroepen tot de muren,
Totdat de huizen binnenst buiten
Schaterlachten van verdriet.
Terwijl ik in mijn dorpen liep
Heb ik gevraagd aan de beminden:
Waar kan men oude namen vinden?
Wie kent de naam die mij verliet?
Wie deelt de droom die in mij sliep
En zal het hart in bloemen winden?

De muzikant

*Zij kunnen de melodie vatten,
Maar niet de muzikant.*

T.S. ELIOT

Sommige ware gebeurtenissen zijn te vaak in pockets herhaald om nog echt te lijken. Simone werkte als assistente van een uitgever (f 1,25 per uur, verder geen personeel) te Amsterdam, toen zij een brief kreeg van haar geliefde in Parijs.

Zo kun je ware verhalen niet meer beginnen. Je kunt het nog leven desnoods (o Marjolijne), maar het mag niet beschreven worden.

Dan zou nu toch beter zijn: *‘Het was een vrij kille, winderige Octobernamiddag in het jaar..., toen een zware, met twee paarden bespannen koets over het Zuidelijk stadsplein in de richting van het park reed. De inzittenden waren ternauwernood te onderscheiden, doch wie goed toekeek had kunnen zien, hoe in den schemerigen ruimte achter den koetsier op de bok zich een drietal personen bevond, die in een opgeruimd gesprek verweekeld leken.*

Ook dit is waar gebeurd (na de huwelijksluiting reden Simone en haar uitgever in gezelschap van een jongere broer in een koetsje via het Leidseplein

naar het Vondelpark, nadat zij voor een kwartje de man op de Nieuwe Zijds Voorburgwal waren verbonden), echter beschreven door een Russisch persoon uit 1890, en vertaald door mevrouw H. ten Cate-van Dijk. Vraag: hoeveel jaren heeft deze dame dure privélessen moeten nemen (er waren toen nog geen cursussen voor van alles en nog wat, omdat de meeste mensen van huis uit genoeg wisten) van een misschien wel handtastelijke, maar nimmer echt te ver gaande, magere, slecht geschoren Russische emigrant, lerend uit typografisch en didactisch onverantwoorde Duitse boeken op dik, houthoudend papier, om op dit niveau te kunnen vertalen? Heeft zij veel levensvreugde in haar jonge jaren moeten missen door de talenstudie? Hoe kwam zij tenslotte toch nog aan meneer Ten Cate? Toevallige ontmoeting, doordat hij, de vijf jaar jongere, blonde zeeman, zat te wachten in een van de pluche stoelen met weinig vering naast het buffet met de koperen handvatten en dikke kristallen vazen van de leraar, Iwan Surowski (mijn vader was een baron, mijn oom bezat 40.000 wersten land in Ozlosk)?

En als het niet mevrouw H. ten Cate-van Dijk was, maar mevrouw K. ten Cate-Raznowitsj, wie heeft haar Nederlands dan bijgeschaafd? Of

was zij een zeer begaafde jodin/begaafd jodinnetje, waarmee alles verklaard is, want wie (zeer) begaafd is hoeft zich niet echt in te spannen?

Maar goed, er zijn twee soorten mensen: de ene soort draagt meesterlijke jasjes en ziet er dan zó uit. Het jasje verleent hem niveau, goede smaak, allure, stijl, standing, zelfs individualiteit. Het andere soort draagt een slobberjasje van C & A, en geeft dat jasje een enorme allure door het feit dat hij het draagt. Ik kende één man van de laatste soort. Hij vertelde eens, dat hij net van de begrafenis van L. kwam, een begaafd musicus, die in Den Haag altijd prachtige Russische hemden droeg met zo'n boordje, ook toen hij al lang volwassen had kunnen zijn. 'Ja, en toen bezocht ik hem op zijn sterfbed,' zei de ander. 'Hij lag daar, bleek, uitgeteerd door de kanker, zeer bang voor de dood, zoals dat bij deze ziekte is, met zijn Russische hemd aan.'

De chaos van Simones jeugd had slechts één doel: weg te komen uit het niveau van de Russische boordjes, iemand pogen te worden die het jasje om zijn schouders (milieu, werk, leven, lot) waarde geeft, en niet omgekeerd. Doordat zij het niet wist, doordat zij een lâche, een eierzuch-

tige, ik-loze meelacher was (is, wezen zal), duurde het minstens twaalf slagen van het lot voor zij bovenkwam en zag waarvoor zij leefde. Wij hadden u zo lief, rood, warm en duister Amsterdam, waar alles vanzelf gaat en waar je dobbert op de gebeurtenissen, ei, ei, wiegele weine, zonder dat je ooit een poot hoeft uit te steken. Het denkt in ons, in Amsterdam, zoals Averroës bewees, middeleeuws Arabisch filosoof, een groot, doch afdoende weerlegd man. Het denkt in ons, en het dicht in ons, en het praat door ons, en het vrijt ons, en het treurt ons (es trauert mich). Het leeft ons, Amsterdams beminnelijke demon, een groot, zwart katijf met klauwen, dat van het Centraal Station tot het Vondelpark boven de stad hangt, doch het is niet onaangenaam zich in haar klauwen te bevinden, integendeel, in zuid en west houdt het leven op.

En dan Parijs. Parijs heeft ook haar demon (New York, Londen, Kopenhagen en zo vele machtige steden niet), maar als buitenlander ben je daar iets minder de dupe van. In Parijs leerde Simone nooit iemand van belang kennen, maar zij ging er wel met alle voor haar belangrijke mensen uit Holland heen en de echte beslissingen werden daar genomen. Parijs was puur

verleden, het Quartier Latin trok een magische cirkel om haar exploratiedrang. Zij ontdekte er nooit iets nieuws, maar een machtig beeld welde er op: de jonge dominicaner monnik, haastig op weg in wapperende pij naar de disputationes onder leiding van Thomas van Aquino; bemoste muren van beminnelijk stille kerken (Cluny?), waar groepen zwarte priesters in en uit gingen. Gesprekken, in het Latijn, in het voorportaal. En ondertussen zat zij, met Ingrid, met Else, met Rein of de uitgever in 'existentialistische' cafés, sliep in roemruchte straten, wachtte af, liet gebeuren, liet het verleden zich afwickelen, zich desnoods afbeuken op haar gewillig ontblote rug.

Het kamertje lag in een cour, een hofje, waarvan 's avonds volgens de wet drie van de vier uitgangen met hekken werden afgesloten. De gaslantaarns werden dan ontstoken en het geheel werd een technicolor droom voor Amerikanen, met zijn luiken, wingerd langs de ramen, en imponerende bewoners, zoals schilders, pittoreske Franse hotelbaasjes en Simone. Later werd er ook een film hier opgenomen: *L'esclave*, met Daniel Gelin als verslaafde aan verdovende middelen in de hoofdrol.

Simone bewoonde er een zeer klein kamertje, waarvan het comfort bestond uit een koude douche die Rein zelf in de voeten-w.c. had aangelegd, een pressure cooker, een dure petroleumkachel en de plaatjes van Reins mooie meisjes, actrices en filmsterren, keurig ingelijst langs de wanden.

Zij deelde hier een heel brood in zeven parten voor de dagen van de week, een pond witlof in drie dagrantsoenen en een bosje radijsjes in tweeën.

Hoewel er een boek lag opengeslagen op het tafeltje bij het raam, las zij niet. Zij had geen geld om uit te gaan en zij kende niemand. Vele dagen zat zij voor het raam, telde haar eenentwintig jaren en wachtte.

Het kamertje was enige maanden geleden gehuurd door Rein, een al oudere, uit Duitsland geëmigreerde professor in de cultuursociologie, die in Nederland geen kansen meer kreeg en tevergeefs ook zijn geluk in Parijs had beproefd. Hij was nu tijdelijk naar München, met het oog op geheimzinnige relaties die hem misschien weer aan de slag zouden helpen, en Simone had direct zijn aanbod aanvaard om zolang gratis op zijn Parijse kamertje te wonen. Na twee weken hongeren, geen bericht van Rein en zonder

dat er iets gebeurde, begon zij echter te wanhopen. Zij nam de niet vulbare vulpen die Rein had achtergelaten uit de lade, en schreef naar de haar oppervlakkig bekende uitgever in Amsterdam:

Geachte heer, ik ben tijdelijk in Parijs, maar ken hier niemand. Kunt u mij misschien de adressen geven van enkele abonnees hier van uw literair tijdschrift, die ik misschien eens zou kunnen bezoeken? Neemt u mij niet kwalijk dat ik u hiermee lastig val, maar dit leek mij een manier om aardige mensen in Parijs te leren kennen. Met de meeste hoogachting, Simone Baling.

Zij had er geen vermoeden van wat voor indruk dit briefje op de haar nauwelijks bekende jongeman zou maken, en was zeer verbaasd toen hij drie dagen later zelf op de stoep stond. Hij groette haar hoofs en verklaarde zwierig dat zijn zaken hem toch naar Parijs hadden geroepen en dat hij dit graag met een persoonlijk contact met Simone wilde combineren. Zij spraken af die middag om half vier in een charmant klein restaurant met bloembakken langs het nog winderige terras. Simone moest het adres verschaffen, want de uitgever was vrijwel onbekend in Parijs.

Terwijl Simone dronk van het meest voedzame wat zij onder de omstandigheden durfde te be-

stellen: een glas bouillon, begon de uitgever te vertellen. Ongeveer een half jaar geleden kreeg hij een brief van een aardige, blonde jongeman die hij vaag kende, een student van vierentwintig jaar, Kees de Wit. Kees de Wit was ook abonnee van zijn literair tijdschrift en schreef hem dat hij erg vereenzaamd was de laatste tijd en of het mogelijk was eens persoonlijk met de redactie kennis te maken, om zo misschien weer wat menselijk contact te krijgen. De uitgever had het briefje aan de redacteuren laten lezen. Ze vonden het nogal raar en moeilijk te beantwoorden, hij liet het dus maar onbeantwoord liggen. Vier maanden later hoorde hij toevallig dat Kees de Wit zelfmoord had gepleegd.

‘Het heeft mij vreselijk geschokt, Simone,’ zei de uitgever. ‘Ik hoop zo'n fout nooit meer te maken. Ik weet niet of een contact met ons die jongen van zelfmoord zou hebben weerhouden, maar in elk geval had het op onze weg gelegen hem te antwoorden.’

Simone begreep niet waarom de uitgever haar dit vertelde. Op zijn aandringen bestelde zij nog een glas bouillon.

‘Toen ik jouw briefje kreeg,’ ging de uitgever verder, ‘kreeg ik, misschien ten onrechte, het gevoel dat jij ook heel erg eenzaam hier in Parijs

zat. Misschien is dat niet zo, maar ik wilde niet nog eens zo iets meemaken en ben zelf gekomen. Er zijn hier een paar boekhandelaars en kennissen die ik tegelijkertijd kan bezoeken, en ik was ook aan een uitje toe. Ik hoop dat je het me niet kwalijk neemt dat ik je de reden van mijn bezoek eerlijk vertel. Wil je me nu iets over jezelf vertellen?’

Simone keek hem verbijsterd aan. Een jongeman, zo wonderlijk als deze uitgever, had zij nog nooit ontmoet, ofschoon zij op het gebied van jongemannen wel georiënteerd was. Hij sprak in plechtige, afgemeten zinnen, vertoonde een schier (schier was het woord) achttiende-eeuwse hoofsheid, zag er uit als een lieve blonde engel uit een avantgardistisch leken spel en was volkomen onpeilbaar. Hij kon evengoed een helderziende zijn die voor haarzelf nog onspeurbare suïcideneigingen in de naaste toekomst al voelde aankomen en haar lot tijdig weer in het rechte spoor kwam zetten onder grote persoonlijke opofferingen, als een seksueel uitgehongerde late puber die bij een weerloos, eenzaam meisje in het wufte Parijs zijn kans schoon meende te zien, omdat de ervaring hem had geleerd dat hij thuis nu eenmaal niet durfde. Of de hemel mocht weten wat voor subtiel soort gevoelsmens

die zij, dat had de ervaring haar wel geleerd, in hun beweegredenen toch niet kon volgen.

Simone zweeg zeker een halve minuut. Toen zij merkte dat de uitgever verlegen begon te worden zei zij haastig: 'Ik woon hier op de kamer van een oudere vriend. Hij is een voormalige Duitse professor in de cultuursociologie. Op het ogenblik is hij naar München en ik mag zo lang op zijn kamer wonen.' Het viel haar weer op hoe afgerond alles klinkt als je het tegen een ander zegt, terwijl de werkelijkheid altijd onzeker, onduidelijk, vaag bedreigend is.

'Ik vind het fijn om een poesje uit Amsterdam weg te zijn en ik houd van Parijs. Maar als meisje kun je hier niet veel doen. 's Avonds alleen uitgaan in het Quartier Latin is bijvoorbeeld volkomen ondenkbaar. Ik dacht dat ik u wel eens had horen praten over een oudere Duitse dame, die als refugiee hier in Parijs woont en die ook wel in uw tijdschrift publiceert. Met haar bijvoorbeeld had ik graag willen kennismaken. Misschien had ik op die manier een groep mensen leren kennen, zodat ik niet altijd op mijn kamertje hoefde te zitten.' (Hoe je wensdromen in conversatietaal te vertalen?)

'Je bedoelt waarschijnlijk Frau Gisela Börkmann,' zei de uitgever. 'Het spijt mij heel erg

dat ik je moet teleurstellen. Zij is een paar maanden geleden, naar Zwitserland meen ik, verhuisd.' Hij keek haar onderzoekend aan, met een klinische blik: 'Zullen wij vanavond ergens samen gaan eten?'

Natuurlijk moest Simone ook het adres van een eethuis verschaffen, maar hij nam het initiatief tot een roeitocht in het Bois de Boulogne en toen hij terugging naar Amsterdam na enkele dagen, kuste hij haar op het voorhoofd en zei dat zij in Amsterdam vooral contact met hem moest opnemen. Een contactadres in Parijs had hij niet achtergelaten en Simone durfde er niet nogmaals naar te vragen.

Toen hij weg was kwam er een brief van Rein uit München. Het was een griezelig koude, nare brief, zelfs vroeg hij Simone hem, hoe dan ook, aan geld te helpen. Simone, die niet eens geld had voor de terugreis naar Holland, raakte van streek toen zij de brief enige malen had herlezen en geen spoor van de vriendschap die liefde heet er in had kunnen vinden.

Zij liep als in een droom naar de Seine. Dicht bij de kade kwam zij langs een bos bloemen in een nis in een muur, ter herdenking aan gevallen verzetshelden. De bloemen die uit de grauwe muur opbleiden maakten dat er een onver-

wachte traan, zonder verdere gevoelens, uit haar ooghoek rolde. Toen kreeg zij een heftige huilbui, liep snel naar haar kamertje in de cour terug en lag een middag en een halve avond lang, steeds weer huilend, op bed. Zij begreep niet wat er aan de hand was, wel besepte zij dat het voorgevoel van de uitgever bijna was uitgekomen.

In gedachten herhaalde zij haar ervaringen, zoals zij hem die in de drie dagen van zijn gezelschap bij stukjes en beetjes had verteld.

Toen het donker begon te worden en koud, doordat de petroleumkachel was leeggebrand, begon zij haar weinige bezittingen in te pakken. Het eens heerlijke kamertje was ontdaan van al zijn luister. Zij gooide het laatste paar sokken boven op haar bagage toen zij in een flits zag hoe de uitgever haar had gered van een onheil dat hij, en uitsluitend hij, had veroorzaakt door zijn komst. Hij had het kamertje doodgekeken, de magische band met Rein verbroken, in haar verleden geprikt, waardoor haar gevoelens weer voor nieuwe verwondingen buiten lagen. De volgende dag verliet zij Parijs in een viswagen, terwijl zij nog bijna *f*13,- in contanten overhad. Zij meldde zich bij de uitgever, ging voor hem werken (*f* 1,25 per uur, een kwartje

boven de minimumprijs) en een jaar later waren zij getrouwd.

*Beter dan niets is lachen om iets,
Beter dan huilen is postzegels ruilen,
Beter dan wachten is negers verkrachten,
Beter dan dood is een bloedende schoot.*

Het beste is voor jou nog niet goed genoeg.

Laat me niet lachen. De bookmakers in Surrey hebben besloten... maar daar staat tegenover... terwijl zo veel kinderen hongerlijden... En je kunt er gewoon niet aan beginnen. Burgerlijk, volslagen burgerlijk. Verzoeken deze ruimte achter te laten zoals jij hem wenst aan te treffen. Daar kan een katholiek niet tegenop. Hoewel ik soms twijfel. Het zou ook onbegonnen werk zijn. Geluk in het spel is geluk in de liefde, vind ik. En trouwens. Maar je kunt er donder op zeggen. Zij sloten een gedwongen huwelijk. Een natuurlijk kind. Beter hard geblazen dan de mond gebrand. Heeft je moeder je geen blazen geleerd? Daar blijf ik met mijn klauwen af. Zo iets is niet in gewone woorden weer te geven. Daar heeft de taal geen nuances voor. Ik vind zijn manier van praten erg abstract. Wat zeg je? In het begin lijkt het allemaal zo mooi. Ik stuur de rekening maar aan pa. We kunnen de trap ook beitsen.

Heb je wel gehoord van de zevensprong? Dansen op de

*club. Even naar de Witte. De Kring is ook niets. Ik word gek van jouw insinuaties.
Weh spricht: Vergeh! Doch alle Lust will Ewigkeit, will tiefe, tiefe Ewigkeit.
Boomp-a-scratch-a-boomp-boomp-boomp. Scratch a boomy bloody widow in the
boomp. Boomp-a-day-a-daddy-day, a doctor a day keeps the apples away.*

De pijn

Gelukkig komt het niets in porties tot ons. Het is net als geboorteweën: na het onmogelijke, dat niet meer te dragen is, komt er een verademing. De ontspanning duurt misschien een halve minuut, maar zij lijkt een eeuwigheid vol eindeloze dromen in het tumult van de confrontatie met de dood.

De eerste kolk, de zuigende afgrond, werd zichtbaar doordat ik er zelf stap voor stap op afging, maar dat was wel het laatste wat ik besepte. Zodra het eindexamen afgelegd, het ouderlijk huis verlaten, de vreselijkste van alle zomervakanties ten einde was en de vermoeienissen van de groentijd achter de rug, deed ik waar ik sinds mijn veertiende jaar op had gehoopt en vermoedelijk vanaf mijn derde over gedroomd: van geld, dat toen nog overvloedig leek, kocht ik een stapel medische studieboeken die ik in feite als eerstejaars nauwelijks nodig had (geen geknibbel, geen het plezier dodende zuchten van ouders), en in een eenvoudig kledingwarenhuis voor mannen schafte ik aan ‘voor mijn broer die uit het ziekenhuis kwam’, een pak (bruin), twee witte overhemden, een das, benevens elders een

pijp en een brilmontuur met toneelglazen. Met zorg gekleed, nog eens extra geknipt, begaf ik mij na enige vooroefeningen thuis (een eng kamertje in zuid, bij een directeur der posterijen en zijn vrouw) naar een eenvoudig café-op-de-hoek in de Pijp, waar al eerder mijn oog op was gevallen, omdat het mij een etablissement leek van zo'n zinneloze burgerlijkheid dat er beslist geen medestudenten, en dan in dit biljartcafé in de allerlaatste plaats vrouwelijke, zouden komen.

Hoe gespannen en achterdochtig ik ook was: op straat lette niemand op mij, en na nog wat angstig gedrentel stapte ik, eigenlijk wel overtuigd van mijn succes, het mannenbuurtcafé in, dat mij zo'n geschikte oefenplaats leek.

Ik bestelde, met schorre stem, en voelde hoe-een-rimpeling-door-het-vertrek-ging. Iedereen keek naar mij. Ik wilde graag weghollen, maar dat kon niet. Van deze proef hing alles af meende ik. Als dit lukte kon ik verder gaan, kon ik een nieuw leven beginnen, drinken, vechten, vrijen, naar zee gaan, in de havens werken, 's nachts langs de dokken zwerven, rossen en rijden, ruig vloeken, met mannen verbroederen, vrouwen verkrachten, een groot arts worden (in het buitenland uiteraard), een kruising van Villon en

Breero en dr. Wimpole uit Harley Street zijn, het hele verdomde leven als een sappige vrucht langs de kin laten druipen, merde, in ieder geval alles wezen, behalve braaf en ingepast en intellectueel uit levensangst.

‘Het is een meisje,’ hoorde ik iemand zeggen, maar ik was nog niet klaar met mijn droom. Misschien ging ik een bordeel in in Hamburg, of hield ik een lezing voor de Koninklijke Academie van Wetenschappen over mijn ervaringen als scheepsarts. In ieder geval vernauwde ik mijn bewustzijn, weigerde in een mislukking te geloven. Op straat ging het toch prima, en ik zat nu zo stoer als ik maar kon aan mijn pijpje te puffen, de voet van het bruinbroekige rechterbeen op de knie van het linker, zoals ik het de boeren in de oorlog had zien doen.

‘Het is een meisje, ja hoor, het is een meisje, dat kan je goed zien.’ Opeens stond er iemand naast mijn tafeltje, een dikbuikige man van in de vijftig, een van de bezoekers. Onder belangstelling van alle gasten, waaronder een oudere vrouw, en terwijl de kelner in zijn witte jasje tot aan het middel over de tapkast hing, zei hij: ‘Je bent een meisje, hè?’

Mijn hart stond stil. ‘Nee hoor,’ zei ik met verstikte stem.

‘Jawel.’

‘Ik ben een jongen,’ zei ik, en het klonk heel kinderachtig, als het nietes-welles van zesjarigen. Het café lachte.

‘Je bent een meisje hoor, dat zien ik best. Die pijp helpt je heus niet, leg dat ding nou maar weg. Is die bril wel echt? Je ken het direct zien aan je wangen hoor en aan je handen dat je geen jongen bent.’

In razend tempo schoten scènes, moeilijkheden, rampen, oplossingen door mij heen. Tenslotte had ik afgerekend en stond heelhuids op straat. Was ik zogenaamd kwaad geworden? Of had ik gezegd dat het voor een weddenschap was? Ik weet het niet meer. Het was een stukje afgrond-beleven, een eerste aanloop (ik was net achttien geworden) voor de sprong in het niets. Het ergste was misschien wel dat die koppen vol aardappelen en bier mij in feite niets hadden aangedaan. Zij hadden mij niet geslagen, niet uitgekleeft, niet aan de politie of de G.G.D. uitgeleverd, niet eens echt uitgescholden. Zij namen mij überhaupt niet au sérieux, en het vreselijke was dat ik beseftte dat zij in het tegenovergestelde geval, een jongen als vrouw verkleed, wel degelijk de zaak hoog zouden hebben opgenomen.

Met deze kleding, tenslotte had ik er duur voor betaald, stootte ik nog een paar maal mijn neus, en toen durfde ik niet meer.

Overdag op de colleges, waarvoor ik in het pikdonker al om tien over half acht van de Minervabuurt naar het stinkende Artis moest fietsen (sommige colleges vonden plaats boven onbeperkt geurende stallen; elke Amsterdams opgeleide medicus ruikt mest en buffelbranst als hij aan zijn zorgeloze jeugd terugdenkt), overdag in het neonlicht van de wetenschap was ik een gefascineerd student. Het nieuwe boeide mij zo, dat ik me in ernst afvroeg of ik maar niet tot de wortels moest gaan en biologie gaan studeren in plaats van zo iets vaags en toegepasts als medicijnen. Hoewel ik mij uiterlijk aan deze studie hield, doorliep ik in vrije uren en in principe tal van wetenschappen. De biologie voerde als vanzelf naar natuur- en scheikunde, deze naar wetenschapsleer en kentheorie, deze naar andere en misschien bevredigender kenvormen, die ik zocht in mystiek en magie, voor zover een universiteitsbibliotheek daarover kan informeren. Maar ofschoon ik tenslotte Swedenborg, Dionysius de Areopagiet en Hermes Trismegistos in handen had gehad, het bevredigde uiteindelijk evenmin als de debiele opsommingen der aca-

demici van 1950. Tot mijn verbijstering stuitte ik ook in het kennen op een grens, een onzichtbare afgrond, waar je niet eens de kans kreeg in te vallen. Dit leek mij zo principieel onmogelijk, dat ik de fout bij mij zocht en de hele weg tot de oerbeginselen nogmaals doorliep, alsof ik bang was dat ik ergens een steek had laten vallen, waardoor een goed resultaat werd verhinderd. Medicijnen - biologie - natuurwetenschappen - wetenschappelijk grondslagenonderzoek - filosofie - occultisme, op het hoogste niveau dat ik aan kon verdiepte ik mij in de principes en de resultaten, maar de intellectuele beklemming week niet.

Het ging mij niet eens zozeer om laatste antwoorden op laatste vragen - geen enkele achttienjarige stelt er prijs op die bij voorbaat op zijn levensweg mee te krijgen -, maar om het vinden van een *kenmethode*, waarmee ik de steeds weer opdoemende grensbarrières zou kunnen doorbreken. Er gebeurde niets en door een toeval begon ik te drinken.

Op de Club (het vrouwelijk pendant van de corps-sociëteit, o lezer) gedroeg ik mij als een in-keurig, wat duf meisje, dat vanzelfsprekend en met genoegen aan alle formalismen deelnam. Dat belette mij niet om na het vroege sluitings-

uur naar het Leidseplein te hollen, vaak na een haastige verkleedpartij in jeans en jopper, de correcte avondkleding van die dagen, om mij daar voor weinig geld, in het gezelschap van opkomend dichtvolk te bezatten. Ook dit was een poging tot grensdoorbreking, want deze vorm van amusement, destructie, gezelligheid (geen huiskamer zo intiem als de stamkroeg) kwam niet voor onder georganiseerde vrouwelijke studenten, en zeker niet losgekoppeld van een bepaald soort prostitutie/mannetjezoekerij na afloop. Maar niemand viel mij onoverkomelijk lastig, bovendien was ik sterk en driftig jegens kooplieden, briljant en angstwekkend voor leeftijdgenoten.

Hier bleek gratis en voor niets mijn deel te worden wat ik tegen veel te hoge prijs, te weinig baat en te grote risico's in de Pijp en dergelijke had gezocht. In mijn jeans en jopper zag ik er, zonder dat ik dat had durven hopen, ineens wel als een jongen uit. Niemand kwam met mij in gesprek zonder eerst te informeren of ik 'nou een meid of een knul', subsidiair 'een jongen of een meisje' was. Ik kreeg ook tersluitse maar zeer belangstellende blikken van de mooiste (lange, blonde) jongemannen, die mij soms wel een eindweegs volgden en dergelijke, maar zonder

dat ik in staat was dit te klasseren. Het waren eenvoudig verkeerd gekozen kleren geweest die mijn avonturendrang tot een hoogst gevaarlijk spel hadden gemaakt. Nu kon ik, zonder enige angst voor politieagenten of psychiaters, de Zeedijk op, de Gelderse kade, de Nieuwendijk, het Thorbeckeplein.

Tableau was de avond dat ik, mij uitgevend voor Engelse matroos, met twee hoeren aan een bar op het Thorbeckeplein zat te kletsen en te drinken. Hoewel ik niets in die richting had gesuggereerd, zei de oudste dat zij mij tot hun spijt niet mee konden nemen, omdat ik te jong was. Praktisch zonder risico's of belemmeringen kon ik het leven vanuit het standpunt van een man gaan verkennen en alles boeide, verheugde en verbaasde me, tot het winkelen in deze rol overdag toe. Vol overgave beleefde ik alle elementaire dagelijkse dingen opnieuw, maar nu als 'jongeman', wat mij een bevrijde situatie leek. 'Wat wenst u, meneer?' juichten de winkelmeisjes, zelfs als ik per uitzondering een rok droeg, zo had ik mij ingeleefd. Iets later legde ik ook de laatste rok onder de boom (Amsterdamse wijze van kleding afschaffen), omdat ik hem niet meer nodig had. Ik woonde nu op een hoge zolder aan de Amstel, in uiterste soberheid, stof en rat-

tengeruis, studeerde gestadig en nam aan geen enkele sociale activiteit meer deel. Mijn gedichten werden beter, het maandgeld steeds geringer omdat er voor mijn vader geen emotionele satisfactie in mijn studentenleven zat. In 1952 was het gezakt tot f 90,- per maand, waarvan f 22,50 huur afging.

Voor de ander, de medemens, was in dit verkennend stadium nog lang geen plaats. Men, women and dogs dienden slechts de processen van zelfinkeer en van grensoverschrijding, losraken van de beklemming van dit meisje uit dát milieu met die en die begrensde mogelijkheden te zijn. Een kosmisch-embryonaal wezen, pure mogelijkheid had ik weer willen worden, iedere realisering, iedere fixatie in een bepaalde rol leek mij de erfzonde. Niet helemaal ten onrechte: waar blijven alle hoogbegaafde scholieren, geniale achttienjarigen? Wat er ook van komt, al werden het Goethes of Churchills (maar meestal referendaris B, stafmedewerker bij de industrie, leraar), het is altijd teleurstellend vergeleken bij de duizenden open mogelijkheden die in het begin nog meevriberen. Elk jaar dat wij leven, elke keuze, geeft een verdere verstarring, beperking, afsnoering.

Mijn kardinale vergissing was dat ik meende

dat er een toegang zou zijn tot de embryonale oerdynamiek zonder (moedig) door die afsnoering heen te gaan. Omdat er geen omweg bestaat kon het ‘open mogelijkheid’ blijven niet echt geleefd worden, bleef het bij symbolische bokkesprongen, rollen spelen. Nu ja, ik zag geen redenen waarom ik niet tegelijkertijd aankomend arts van burgerlijke afkomst (met een goed stel hersenen) zou zijn én Jack the Ripper, Lodewijk de Waanzinnige, George with the stammer from Oxford en/of de honderden andere verbijsterende mogelijkheden die het leven biedt, maar die zich nu eenmaal alle in manlijke personificering aan mijn jeugdige fantasie voordeden.

Dit houdt meteen een voorlopige verklaring in: een vrouw kan, in tegenstelling tot de man, zich niet met haar aardse zijn identificeren. Voor een vrouw is-geen-plaats-in-de-wereld,-maar-in-de-keuken,-in-bed-en-in-de-kerk. Er zijn geen vrouwelijke genieën, creatieve kunst- en vernieuwingsmaatschappijen, de en voorbed kunnen stekken. Als een vrouw iets presteert, vraagt men zich af waarom zij geen man heeft, of haar tijd niet aan hem wijdt.

Bli, bla, beloeba.

Nu, daar ging ik, in mijn jeans en jopper, het

haar en brosse, opnieuw de wereld in. Maar ik was geen kledingfetisjist. Ik was een seks-barrière doorbreker om te beginnen en de rest: het opstijgen tot hogere stadia van bewustzijn, zou vanzelf wel volgen.

Van dikke Simone met de vlechtjes werd ik binnen het jaar ‘existentialistische’ Simon, de pleinenkenner zonder ruimtevrees.

De vrienden van mijn vrienden

Er komt een eind aan de solistische extase - voor enkelen pas met de dood, als de geest hen door de poort haalt die afsnoert van het huisje, tuintje, hekje, de souvenirs waar de kinderen niet aan mochten komen, de paperassen die geen mens mocht inzien, de auto die alleen vader kon besturen, de pedante antiekverzameling, de eigengereide spaarcentjes en zo veel futiliteiten meer, om hen te baden in het Brahman, de wereldzee van de gestorven zielen. Voor anderen, bleke, viesruikende oudste dochters (de 'bloklucht' noemde ik dat in de oorlog) van armelijke gezinnen soms al vóór het tiende jaar, als zij alle verantwoording en zorg voor vijf kleine broertjes moeten dragen terwijl moeder a. naar haar werkhuizen is (Ts. v. maatsch. Werk); b. met pa of zijn vervanger ligt te hoereren op een vuile matras in de achterkamer (gewaagde zedenschets, Middenstandsreeks, f4,90).

Nu, voor mij was het uit, het intellectueel solipsisme achterhaald, de solo-emoties onverdraaglijk geworden, omstreeks het negentiende levensjaar. Alles was bekeken, beleefd, uitgeput op het eerste niveau: het snuffelen aan de wereld met

de medemens louter als object. Stiekemweg kwamen er mensen in mijn leven die een eigen betekenis hadden, los van die voor mij.

Misschien was the turning point de ontmoeting met professor W. en zijn lieve secretaresse. Professor W. was in de eerste plaats een literair kunstenaar en door een grillig internationaal uitwisselingsprogramma kwam hij voor enkele maanden in Nederland. Ik stond, tamelijk beschonken zoals altijd, bij Eylders, terwijl hij met de lieve secretaresse op een soort verhoging pal boven mijn hoofd zat. Wij raakten in gesprek, in het Engels, doordat ik hun in de volte een drankje aanreikte of zo.

‘Thank you, my dear. That is very kind of you. Are you a boy or a girl?’

Ik deed hem denken aan het meisje uit *A tree of night* van Truman Capote (toen nog amper ontdekt). Capote was nu juist mijn favoriet. Hij stelde zich voor: professor W., op hooggeleerd uitwisselingsbezoek. Het was ongelooflijk: een dichter, niet zo'n grote, maar toch een dichter. Bovendien een hoogleraar die bij Eylders kwam en daar studenten aansprak.

Ik stortte mij in een lyrische ode op Capote, nu mengde de lieve secretaresse zich in het gesprek. Zij vergezelde W. op zijn reis, vrouw en kinde-

ren waren thuisgelaten, en verklaarde dat zij heel goed begreep dat ik Capote fantastisch vond, maar dat de voornaamste reden was dat ik als buitenlander onmogelijk door de kitscherigheid van zijn Engels kon heenzien. ‘Mij zou hetzelfde kunnen gebeuren als ik Nederlands las,’ voegde zij er bescheiden aan toe. ‘Ook professor W. tuint er in, omdat Engels in feite niet zijn moedertaal is.’

Ik was geschokt dat zij haar baas zomaar tegenover mij voor gek zette, verdedigde nogmaals Capote, kreeg meer drank van hen aangeboden (‘We hebben erg veel geld nu,’ zeiden ze ontwapenend) en beleefde zoiets als de ondergang van de ijstijd door de ongecompliceerde charme van W. en de stroom van warme sympathie van de lieve secretaresse. Toen ze weggingen boog W. zich gevaarlijk ver van zijn verhoogde zitplaats naar mij over en streekde even over mijn zwarte krullen en brosse. ‘I have wanted to do that all evening,’ zei hij. Weg waren ze. Maar in mij was iets onherroepelijks gebeurd. Een verlangen naar menselijk contact.

En toen kwamen ze ook, de mensen. Zo enorm veel en zo verscheiden, dat ik op een goed moment zeker 200 lieden kende waar ik op de een

of andere manier mee te maken had. Studenten-jongens and what's more: corpsleden, die letterlijk over het korte haar ('Coupe Louwers zeker?' vroeg de kapper. 'Wat is dat?' zei ik naïef. 'De midvoor van het Nederlands elftal.')

en door de blue jeans heen zagen en mij, meer of minder hinderlijk, poogden in bed te krijgen en/of te verloven en/of te trouwen.

Mooie jongens (geleidelijk had ik begrepen wat dat was) die wel graag af en toe met een meisje gesignaleerd werden en mij dan nog het verdraaglijkst vonden of zelfs, in hun verblinding, kusten (Guy, fijn), of meenden te begeren (David, niet fijn). Literaire artiesten in opkomst en in afgang, schilders, beeldhouwers ('veel trouwer en huiselijker,' verzekerden hun vriendinnen mij), toneel-, dans-, cabaretvolk, café-artiesten, rare juristen en boekhandelaars, enkele meisjesstudenten, hoeren en semi-hoeren, een paar onderwereldfiguren zoals bordeelhouders, bikkers*, krakers en melkflessendiefjes. Enorm veel mensen, zomaar, een verrukkelijk nieuw heelal, waarin alleen maar een beetje geschift hoefde te worden.

Met Diederik Dior las ik fijne gedichten in zijn witte esthетенkamertje, met topschaker Jan

* Souteneurs.

lachte en schaakte ik, met meisje Ingrid trok ik naar Venetië en, natuurlijk, Parijs, met Norbert ging ik als enige niet mooie niet man naar gekke mooie mannenfeesten, met de dichters kon ik me ongerept bezatten want Carlo beschermde mij, met student Henk werd gezeild en meer in het comfortabele uitgegaan.

Voor studie bleef weinig tijd over en tenslotte ontmoette ik het toen nog niet helemaal hoertje Annie, waarmee nu toch eindelijk beleefd moest worden wat in alle boekjes al beschreven staat: het beëindigen van de maagdelijke staat. Het was toch nog iets meer een schok dan ik had verwacht, en ik reageerde er voor mijzelf verbazingwekkend op: ik ging een paar weken terug naar huis, vanwaar ik haar lieve, maar afpoeierende briefjes schreef en begroef mij in de hypocrisie. Het geheim van Annie was dat zij leek (vond ik) op de juffrouw waar ik mijn vader op mijn veertiende jaar mee betrapte. En ik hield toen meer van mijn moeder. Dit moet voor lezers van populair-psychiatrische pockets verder gesneden koek zijn, voor mij was het eerst een wilde begeerte en toen een ontilbare psychische last. Goed, ik voelde nimmer een intensief erotische band tot mannen, maar welk jong meisje voelt dat wel? Ik voelde wel bepaalde verwarringen,

verrukkingen, ingehouden driestheid ten aanzien van sommige koele meisjes of sensuele vrouwen, maar wie niet? Was er wel een oorzakelijk verband tussen deze gevoelens en (onhandig) met Annie in bed liggen, naar vermogen en op grond van literaire informatie de coïtus nabootsend? Ik voelde mij nu zeer schuldig en studeerde en/of dronk voortaan meer dan ooit tevoren.

Als het niet in de boekjes stond en op de film vertoond werd, om van parken, dijken, zwembaden, bossen, duinpannen, struikgewas en pornografische afbeeldingen nog maar te zwijgen, zou ik nooit op het idee zijn gekomen dat het mogelijk is iemand van de andere sekse te beminnen, althans te begeren. Natuurlijk, de voortplanting en zo... maar wie denkt daar ooit aan, behalve kapelaans en de N.V.S.H.?

Stel dat ik, zoals het eigenlijk hoort, als man was geboren inderdaad, met zo'n lang plat lijf, met harde, harige ledematen, ruwe wangen, zware stem en de overige primaire kentekenen, wie zou ik dan begeren? De lieve blonde meisjes die in hun huis van lange zachte haren dromerig wachten? Neen ik. Aan het gedifferentieerd gelijke: de grote man en de vrouwelijke knaap, de intellectuele vrouw en het lieve meisje, ontwikkelen wij de begeerte, is het mogelijk iets van het zelf te herkennen, tot zelfkennis en liefde voor de ander

te komen. Het werkelijk polaire stoot af, evenals het volmaakt gelijke.

Als het mij verboden werd, onmogelijk gemaakt, met de dood bedreigd om liefde voor een meisje te voelen, zou ik als naaste mogelijkheid mijn verlangens op zeer zachte, zeer jonge knapen richten. Hoewel... nu ja, als het moest. Ik begrijp die liefdeuitbarstingen niet van zachte vrouwen voor grote, sterke mannen en vice versa. Ik verdenk ze van plagiaat, van literatuur leven, hoewel ik theoretisch wel moet accepteren dat het allemaal echt is.

Het gekkenhuis

Het fluitje van Ingrid klonk op de stoep en overstemde even het rattengeruis of liever: het gestommel van kinderen op rolschaatsen op de vliering boven mijn zolderkamer. Ik boog mij uit het raam, wikkelde de sleutel in een papiertje en gooide hem geroutineerd 80 cm naast Ingrid. Terwijl zij de vier trappen opkwam sloot ik het rode gordijn om de wastafel, schoof de broodtrommel in het stof onder het bed, sloot mijn vulpen en wachtte af.

Mijn raam zag uit op een bijzonder hoge, grauwe, groen uitgeslagen muur. Aan de voet was een klein timmermanswerkplaatsje. Ik vroeg mij soms af wat het effect zou zijn van het helder witten van de muur, maar aangezien ik niet eens geld had voor vloerbedekking of overgordijnen bleef het witten van zo'n enorme muur een passage uit Tom Sawyer. Er zou ook wel ruzie van zijn gekomen.

Mijn buurman, een flegmatieke, reislustige economiestudent, wiens kamer haaks op de mijne eveneens op het binnenplaatsje uitzag, sloot 's avonds zijn gordijnen. Zo leefden wij toch wederzijds onbespied.

Ingrids verschijnen in haar modieuze jurkje ontroerde mij zoals altijd. Ik vond haar puur en geweldig, allerliefst en subliem, en het merkwaardige was dat deze gevoelens van de meeste hoogachting wederkerig waren. Bewonderde ik Ingrids dunne gratie, haar hooghartige humor en koele verfijning, zij voelde zich niet minder geïmponeerd door mijn initiatieven, verbale vaardigheid en brede kennis van zaken. Wij waren de prinses en de zeerover en hielden elkaar in hoge ere.

‘Ik kom je weglukken,’ zei ze, terwijl ze bij de wastafel bleef staan.

‘Waarheen, kleine Ingrid?’ vroeg ik.

Dit was de enige vorm van tederheid die tussen ons was toegestaan. Ingrid had een folkloristisch Zweeds liedje ontdekt (zij studeerde Skandinavische talen) dat vrij vertaald ongeveer luidde: - Kleine Ingrid is vast stout geweest, Want zij kwam niet thuis van het lentefeest, Haar kleertjes zitten schots en scheef... enzovoorts. Dit lied, en bovenal het allitererende schots en scheef verrukte haar, en vandaar dat ik, kwasischertsend, kleine Ingrid mocht zeggen.

‘Mijn ouders zijn een paar dagen van huis, vader moet voor Philips naar Brussel, en nu wil ik zaterdagavond voor de oude vriendjes een feest

geven.'

'Maar het is nu pas donderdag,' zei ik.

'Ja, maar ik ga nu al naar huis, en als jij meekomt kunnen we er samen logeren tot het feest, en dan rijden we maandag mee terug met Acco, van Eindhoven naar hier.'

Zoveel initiatief was ik van Ingrid niet gewend.

'Ga even zitten,' zei ik.

'Wat doe je nou weer voor engs,' vroeg Ingrid, terwijl zij langs mijn tafel voor het raam naar het bed liep. Er lag een alom gebruikt boek voor pathologische anatomie open, dat elke derdejaars medicus moest doorwerken. Maar Ingrid had bij herhaling verklaard dat wat haar betrof de mens van binnen een hol vat kon zijn. Zij begreep niets van natuurwetenschappen. Ook maakte een lege fitting haar vroeger angstig, omdat zij dacht dat er elektriciteit uit zou stromen. Zij ondervond geen liefde thuis. Ik was haar moeder. Zeerover. Rovermoeder. Kai en Ingrid. Sprookje voor volwassenen door Hans Christian Andersen. Donderdag tot en met zondag was vier nachten met Ingrid. Maar wie was Acco?

'Wie is Acco?' vroeg ik.

'Acco Sandema,' zei ze trots. Hij was een jonkheer, zoals zelfs ik wist, en de meest kakineuze

fluum uit het bestuur van de Studenten Alpenclub.

‘Aha, mijn Alptraum,’ zei ik. Maar dit begreep zij niet, want ze kende principieel geen Duits. De eerste nacht in Eindhoven sliepen wij samen op twee veldbedden in de logeerkamer, want dat vond Ingrid gezelliger dan zij in haar kleine kamertje en ik apart. Vrijdagavond reeds arriveerde Acco, die in Ingrids bed sliep en zaterdagavond was het feest. Zondagnacht sliep Ingrid weer in haar eigen kamer, evenals Acco. (‘Je vindt het toch niet erg?’).

Het feest was heel aardig voor de ex-leerlingen van het Eindhovens lyceum, die onder het dronken worden verbroederden. Ik stond er totaal buiten en werd tenslotte aangesproken door de pianist, een man van minstens dertig jaar, die in het intieme stadium van het feest, toen pianospel slechts storend kon zijn, in zijn autootje met mij een rit ging maken. Tenslotte stonden wij stil voor de hekken van *De IJzeren Man*, dat mistroostig glinsterde in het maanlicht.

‘Zullen we over het hek klimmen en gaan zwemmen?’ vroeg de pianist.

‘Het is overdag al zo koud,’ zei ik moedeloos.

‘Weet je wat, we maken ons haar nat en zeggen dat we gezwommen hebben als we terugkomen,’

zei hij. Het leek een zeer geestig grapje. We hoefden er niet eens het hek voor over, want er stond een kraantje buiten de poort.

Toen we met onze natte hoofden weer in zijn auto zaten begon hij mij te betasten. Hij probeerde mij niet te zoenen of te strelen, maar greep zonder uitstel onder de rok die ik van Ingrid te leen had gekregen. Deze oprechte cruheid vond ik sympathiek.

‘Verder kan ik niet gaan,’ zei hij onverwacht, ‘want ik ben getrouwd. Mijn vrouw past nu op de kinderen in Den Bosch.’

Deze mededeling wond mij erg op. Het was prettig een getrouwde man voor te hebben en mij op zijn vrouw, de Vrouw, Ingrid die zo innig met Acco danste de hele avond en nauwelijks naar mij omkeek, te kunnen wreken. Hij was het type dat het later allemaal aan zijn vrouw zou vertellen en dat zou haar veel verdriet doen.

Van pure dankbaarheid streelde ik hem, toen hij daar aarzelend om vroeg. Tenslotte riep een of andere encyclopediek ons, helaas, een halt toe en reden wij terug.

Zondagmiddag kon ik het gesodemieter van Ingrid en Acco niet langer aanzien en ging, onder het voorwendsel van een naderend tentamen,

per trein terug naar Amsterdam. Na een grondige douche en het opgewekt weer in de jeans stappen, ging ik die avond mijn kwetsuren ontsmetten in de kroeg. Als van nature had ik een voor een de flikkerkroegen van Amsterdam leren kennen. De eerste liep ik per instinct binnen, naar andere werd ik door vriendjes meegenomen. Er kwamen doorgaans uitsluitend mannen, tot mijn onuitsprekelijke opluchting, want niets ontketende zo'n blinde paniek in mij als een zichtbaar lesbische vrouw.

In de *Tahiti*, waar matrozen, studenten, notabelen en kappersbedienden zich vreedzaam plachten te vermengen, ontmoette ik tot mijn verbazing Carlo, de tweelingbroer van Ingrid. 'Verdomme, wat doe jij hier?' riepen wij met rode koppen tegelijkertijd. En nog in diezelfde verwarring, weer vrijwel tegelijk: 'Niet aan Ingrid zeggen hoor, dat je me hier gezien hebt.' 'Zo iets begrijpt ze niet,' zei Carlo. 'Ze heeft me al eens gevraagd of het waar is dat ik zo ben. Toen ik het heftig ontkende zei ze opgelucht, dat ze dat van mij ook nooit had geloofd en erg boos was geworden op de zegsman. Er waren natuurlijk wel aardige jongens onder, maar haar eigen broer, nee.'

We dronken samen en hij nodigde mij uit om elf

uur mee te gaan naar de *Cellar*, waar hij een groep buitenlandse balletdansers zou ontmoeten. De kleine samenzwering tegen Ingrid, die nu zeker nog met Acco in het lege huis in Eindhoven was, deed mij goed. Ik vond Carlo bijzonder aardig, hij leek trouwens op zijn zusje, en in de *Cellar* dronken we nog een aantal glazen en dansten keer op keer samen.

Plotseling besepte ik, tijdens een Wiener wals nog wel, dat ik nu voor het eerst echt helemaal dronken was. Ik zag alleen een schelwitte mist achter de schouder van Carlo en hoorde één hoge fluittoon in plaats van de opgewonden stemmen der balletdansers en hun aanhang.

‘Lievaling, daar is een vrouw die graag met je wil kennismaken,’ fluisterde Carlo in mijn oor.

‘Wil je met ons meegaan of zal ik je aan haar voorstellen?’

‘Ik heb zo veel gedronken, Carlo,’ zei ik. ‘Ik zie niets meer.’

Carlo telde voor mij, en het bleek dat ik aan mijn achttiende glas bezig was, zonder dat mijn maag protesteerde.

‘Peter, Johnnie en ik gaan naar mijn huis,’ zei Carlo. ‘Je mag best mee. Of wil je liever bij Ika logeren? Ze is heel geschikt en ze schijnt zich voor je te interesseren.’

‘Ik weet het niet, Carlo,’ zei ik. Dat was waar. Voor de zoveelste maal toeschouwer zijn van een mannenflirtation, misschien ditmaal als lustknaap voor mijn broer (o nee) Carlo fungeren, met Ika meegaan, het liet mij allemaal onverschillig.

Carlo gaf mij een kus, wij dronken nog twee glazen, het negentiende en twintigste, aan het tafeltje van Ika, een roodharige, interessante vrouw, en toen werd ik in een taxi geholpen, waarin ik direct insliep, in iemands arm. In de vroege ochtend werd ik wakker in een mij onbekend vertrek. Ik lag half over Ika heen, die ik niet direct herkende. Ze zette koffie voor mij en was erg zorgzaam.

‘Wat is er gebeurd?’ vroeg ik.

‘Je was erg dronken,’ zei ze ontwijkend. ‘Carlo vroeg of je hem vandaag nog wilde opbellen, want hij vliegt vanavond naar Zürich en daar blijft hij een half jaar.’

Mijn hoofd was nog dof, maar ik had geen kater.

‘Kom je terug?’ vroeg Ika, toen ik naar buiten ging.

‘Ja, misschien,’ zei ik, terwijl de bekende paniek weer in mij opkwam.

Buiten kon ik mij eerst niet oriënteren. Het bleek een kade in west te zijn en ik werd, einde-

lijk, ziek over de brugleuning. Het was pas half zes.

Het duurde twee dagen voor Ingrid naar mij toekwam.

‘Je bent met Carlo uit geweest’ zei ze, spierwit van woede.

‘Ja, en?’ vroeg ik.

‘Ik vind het belachelijk,’ zei Ingrid, en doordat ze verder niet met rationele argumenten kon komen werd ze hoe langer hoe kwader.

Ik merkte al gauw dat ze niets van de *Tahiti*, de *Cellar* of van Ika afwist en hield dat voor me. Furieus ging ze weg.

Een half jaar later moest ze met Acco trouwen. We hebben elkaar sindsdien niet meer gezien. Het jaar daarvoor waren we samen naar Parijs en naar Venetië geweest. Op de dag dat onze reis aanving, 18 maart, sturen we elkaar altijd een prentbriefkaartje.

‘Hi, kleine Ingrid,’ schrijf ik. ‘Hoe gaat het met jullie en de kinderen?’

‘Bonjour, Simone,’ schrijft zij. ‘Hoe is de praktijk? Woekert de rode hond?’

Ik denk dat zij weer boos wordt als zij dit leest.

Ik zat minder dan een half jaar voor het tweede

deel van het kandidaatsexamen toen het gebeurde. Ik kon niet meer lezen.

In het begin waren het alleen studieboeken en dictaten die op geen enkele wijze meer tot mij doordrongen. Na nog een paar maanden waren ook de letters van boekjes en kranten zinloze tekentjes voor me geworden die zich niet langer tot bekende begrippen lieten herleiden. Ik had (en heb) nooit van zo iets gehoord en was ten einde raad. Tenslotte ging ik naar een van de universiteitspsychiaters, maar toen ik zijn pruimig hoofdje, zijn dure, saai grijze pak zag, kon ik het niet meer over de lippen krijgen en zei wat mij voor hem het meest voor de hand liggende leek: ik heb seksuele moeilijkheden. Hij verwees mij naar een psycho-analytisch instituut, dat mij verwees naar een seksuoloog, waar ik tweemaal heenging. Tenslotte had ik ook wel seksuele moeilijkheden, wetenschappelijk bekeken. Over de leesstoornis kon ik niet praten. Na het tweede bezoek bleef ik weg en zocht een handenarbeidbaantje via het studentenwerkbureau. Ik kwam terecht bij een Hongaars-Joodse boekbinder, zijn zoon, en een bediende, collega-student, welke laatste alle acht uren van de werkdag mij zat uit te schelden, onhoorbaar voor de Hongaren. De bediende-student had

zo'n touwtje van zijn oor naar zijn borstzak, een hazelip, en droeg vormeloze, gevlekte pakken. Toen ik niet met hem uit wilde, schold hij mij uit voor vrouwelijke flicker en bleef mij pesten tot de laatste dag.

Het boekbinderssalaris à *f* 150, - per maand, gecombineerd met de voorlopig nog binnenkomende *f* 90, - maandgeld van mijn vader, verleende mij een ongekende rijkdom. Ik zette deze hoofdzakelijk om in alcohol. Van tijd tot tijd probeerde ik of ik weer kon lezen, bijvoorbeeld aan de leestafel van *Polen*, dat niet zo ver van de werkplaats verwijderd was. Maar het lukte niet, en tenslotte hield ik ook met deze poging tot resocialisatie op en riep vrij tevreden 'Jonapod, ur Janowitz' (goedenavond mijnheer Jansen, in het Hongaars) als ik om half zes het gebruikelijke overwerk van de dagtaak er op had zitten en mijn sarrende touwtjesdrager in een treiterende monologue intérieur kon achterlaten.

De leesstoornis, hoe fataal ook voor mijn studie, maakte mij in andere opzichten gezond. Voor het eerst ontstond er een routine in mijn leven. Half zeven opstaan, om tien over zeven naar de binderij fietsen, werken van half acht tot half twaalf en van één tot vijf. Eten, drinken, slapen. Als ik een medestudent tegenkwam die mij mis-

te op college, zei ik dat ik voor het geld moest werken.

Hoe ik wakker schrok uit deze grazige weiden weet ik niet meer. Misschien werden de venijnige pesterijen van dove Chris op den duur toch te veel. Ik herinner mij wel, dat ik hem een keer aanvloog en dat de oude Hongaar, die er niet veel van begreep, sussend tussenbeide moest komen. Ik kreeg de middag vrij en Chris een berisping.

Plotseling had ik verzonnen dat a. dit niet langer ging voor iemand van mijn niveau, mogelijkheden, cultuur, bezig tbc op te lopen in een stoffige suite die binderij werd genoemd; b. dat deze gang van zaken zou uitkomen en het einde van vaders negen tientjes per maand (hij verdiende zo enorm veel, dat ik met mijn tot dan prima resultaten geen rijksstudiebeurs kon krijgen) weldra in zicht zou zijn; c. dat er één vrijwel non-verbale studie was, die ik ondanks mijn leeshandicap zou moeten kunnen volbrengen, een zeer lonende, een zeer hoog in aanzien staande studie bovendien: de wiskunde. Cijfers, formules zou ik moeten kunnen begrijpen. Ik bladerde eens wat in wiskundeboeken, en zag dat er bijna geen woord aan te pas kwam!

De hele hete zomer repeteerde ik de schoolwis-

kunde. Thuis zei ik dat ik negen maanden had gekregen voor het kandidaats, zure gezichten, maar het gaf mij een jaar speling met de wiskunde en dan kon ik misschien al lessen geven. In september zei ik de baan bij de boekbinder op. Hij betreurde het zeer, ik had enorm hard gewerkt. Daarna trok ik een paar weken alleen op vakantie door Nederland in een tent.

Toen het eerste college begon kon ik de nacht tevoren van opwinding niet slapen. Het repeteren van de schoolstof was niet zo best gelukt. Maar in die eenvoudige boeken stond juist nog veel tekst, en ik had gehoord dat er weinig verband was met de hogere wiskunde, die zuiver abstract werd behandeld.

Het eerste college zou om acht uur beginnen. In de vroege kou liep ik er heen, het was niet erg ver van mijn kamer. Daar zag ik het gebouw dat ik als medicus nog nooit had betreden. De deur was nog dicht en ik liep een eindje terug.

Toen ik mijn ogen opsloeg was ik in een vreemde, raadselachtige toestand, die echter bijzonder onaangenaam was. Het eerste wat ik voelde was walging, en een behoefte om te huilen. Een oudere verpleegster stond over mij gebogen en vroeg iets wat ik niet direct begreep.

‘Waar ben ik?’ zei ik, en ik merkte daarbij dat mijn tong dik en zeer pijnlijk was aan de zijkanten.

‘Wij zijn van de G.G.D.’, zei de verpleegster langzaam en nadrukkelijk. Ik zakte weer even weg.

‘Hoe heet je?’ vroeg een mannenstem.

‘Ik heb een bewustzijnsdaling,’ zei ik. ‘Mijn tong doet pijn.’

‘Het is geen gewoon meisje,’ hoorde ik de verpleegster tegen de man zeggen.

‘Bewustzijnsdaling, zegt ze. Het is vast een student.’

De man, een dokter of een broeder, zei nu: ‘Weet je wat er gebeurd is?’

‘Nee,’ zei ik.

‘Je bent gevonden op straat, voor het natuurkundelaboratorium. Ben je wel eens eerder op straat neergevallen?’

‘Nee,’ zei ik.

‘Hoe heet je?’ vroeg de man.

Plotseling voelde ik een witte paniek. ‘Dat weet ik niet,’ zei ik angstig.

‘Jawel, denk eens goed na.’

Ik probeerde te denken, maar kon er niet opkomen. Eigenlijk dacht ik ook niet.

‘Wat herinner je je dat het laatste gebeurd is?’ vroeg de man weer. Ik zag nu dat ik op een

brancard lag in een portaaltje van een onbekend gebouw.

‘Ik herinner me,’ zei ik, ‘ik herinner me... o ja, de kleuterschool lag aan een boslaantje toen ik drie was.’ Ik zag de uitdrukking op de gezichten van de G.G.D.'ers en toen begon ik te huilen, het deed nogal pijn, want de rechterzijde van mijn lichaam was bont en blauw. Ik kreeg een spuitje en ontwaakte veel later op een grote zaal.

‘Wat zullen we doen?’ zei de oudere verpleegster. Ze kwam op de rand van mijn bed zitten en keek me ernstig aan. ‘We hebben ontdekt wie je bent, je heet Simone Baling en woont aan de Amstel. Er zat een collegekaart in je zak. Wat studeer je?’

‘Dat weet ik niet,’ zei ik.

‘Je studeert medicijnen,’ zei de verpleegster. ‘Er is een broeder naar je studentenhuis geweest om naar je te informeren. Ik hoop dat je het niet erg vindt. Het kon niet anders.’

Ik reageerde niet, want ik begreep niet waar zij het over had. Huis, medicijnen, Amstel, Simone Baling waren nietszeggende klanken.

‘Kijk,’ zei ze, ‘we kunnen je zo niet naar huis sturen, dat begrijp je wel. Je kunt een paar dagen hier blijven, maar dan word je niet echt behandeld. Het zou beter zijn als je naar een in-

richting ging, waar ze je echt kunnen helpen.’ Nog diezelfde avond reed ik, weer op een brancard, een gekkenhuis binnen.

Het gesticht zag uit, op de gebruikelijke wijze, op geruststellend geboomte, een brok natuur zoals ik het in geen jaren had gezien. De bestuurderen waren stijf-christelijk. 's Zondags was er een verplichte kerkgang voor de patiënten, waarbij de mannen en de vrouwen zorgvuldig apart werden gehouden, gescheiden door enige rijen lege banken en bewaakt door broeders en zusters. Gezien het hoge percentage alcoholisten en daarmee latente of verdrongen homoseksuelen dat hier werd verpleegd, leek de angstvallige scheiding der seksen mij een lacher. Maar de geneesheer-directeur, dr. B., dacht daar anders over. Hij was een specialist op dit gebied trouwens, en behandelde alcoholisme door over de nadelen ervan voor de gezondheid te spreken, plaatjes van aangetaste levers te vertonen en dergelijke. De verschrikte patiënten spoelden meestal nog dezelfde middag, tijdens het wandelverlof, in het plaatselijk café hun angst weg.

Aan wandelverlof noch ‘gespreksgroepen’ was ik echter toe. Ik was geplaatst op de gesloten afdeling, werd tweemaal per dag met mijn lotge-

noten gelucht in de omheinde binnentuin, at met een houten mes en een vork zonder punten (een feilloos middel om iemand op agressieve gedachten te brengen) en werd verder aan mijn lot overgelaten.

Een paar dagen lag ik met willoos makende middelen op een hoog bed, daarna werd ik overgeplaatst naar een zaal waar veel nachtelijk gegil was. Door een ambitieuze leerling-verpleegster werd mij een Rohrschach- en een Szonditest afgenomen. De eerste bestaat uit zinledige inktvlekken waar je een plaatje in moet zien. De tweede uit series foto's van uitsluitend ongunstige personen (krankzinnigen, perversen, zware delinquenten), die je naar de sympathie (sic) en antipathie die ze in je oproepen moet sorteren. Een intelligentietest was niet nodig vanwege mijn diploma's. Over de uitslag van deze test hoorde ik niets, wel werd ik op een apart kamertje geplaatst, grenzend aan de zaal, wat mij een vooruitgang leek.

Aangezien ik pertinent weigerde zoals de andere vrouwen aardappels te schillen, vloeren te boenen of de was te doen, en aangezien een stijfchristelijk gesticht althans een natuurlijke neiging tot klassejustitie heeft (een 'gewone' patiënte zou zo'n volgehouden weigering op den

duur zeker in het dwangbuis hebben gebracht), kreeg ik des daags een apart studiekamertje. Een zuster met familie in Amsterdam haalde met mijn sleutel, in burgerkledij, een van de dikste boeken van mijn kamer en hieruit ‘werkte’ ik nu elke ochtend drie uur lang. Ik betwijfelde of mijn privileges gehandhaafd zouden blijven als mijn leesstoornis aan het licht kwam. Dus zette ik ijverig gekleurde strepen onder een aantal regels per bladzijde, zodat dr. B. als hij op zijn ochtendronde, vergezeld van de hoofdzuster en een assistent, langskwam, goed kon zien hoe ik opschoot.

‘Schiet je op?’ vroeg hij.

‘Ja dokter.’

‘We moeten een dezer dagen eens praten,’ zei hij dan. En dit ritueel werd herhaald vele weken lang.

Geleidelijk kwam mijn geheugen terug, het eerst van het verst verwijderde.

Toen ik al weer voor me zag hoe ik in de derde klas op juffie verliefd was geweest en 's avonds in bed liederen voor haar zong, in de heilige overtuiging dat zij, de alwetende, dit zou kunnen horen (ik stelde mij haar zwevend achter mijn slaapkamerraam voor), wist ik nog niet hoe het verder ging. Het was net een feuilleton. Een op-

luchting was het wel voor me toen ik zo ongeveer bij het heden was aangekomen, alleen de laatste maanden voor de toeval bleven lange tijd een zwart gat. Wat ik bij het natuurkundelaboratorium zocht en de hele wiskundeplannen vooral, herinnerde ik me pas weer toen ik op mijn kamer de boeken ervoor zag liggen. Ik verkocht ze haastig.

Onder de meestal oudere vrouwen met zwangerschapspsychosen, climacteriumdepressies, paranoïde jaloezie jegens echtgenoten, wurgneigingen en chronisch alcoholisme, was één heel jong meisje dat steeds mijn gezelschap zocht en waar ik mee praatte en 's avonds tafeltennis mee speelde in een klein kamertje vol wasmanden. Ze vertelde dat ze bij een circus had gewerkt in Duitsland en Limburg en daarvan was weggelopen. Volgens haar was dit de reden waarom zij hier zat. Ik vroeg aan een van de zusters wat er in werkelijkheid met haar aan de hand was. Deze wilde er geen antwoord op geven, maar het verhaal van het circus was echt waar. Na een week of twee zei de hoofdzuster dat mijn ouders wel op bezoek wilden komen als ik er geen bezwaar tegen had. Mijn lange zondagen zonder bezoek waren erg deprimerend geweest,

dus ik stemde toe.

Zij kwamen fris en koel samen in mijn slaapkamertje, deden eerst matter-of-fact-achtig en gaven mij wat ontspanningslectuur(!) en biscuits. Toen mijn rustige gedrag ze kennelijk meeviel begon vader te zuchten en gezichten te trekken van wat hij allemaal wel door mij moest lijden in die twintig jaar. Nu zelfs zijn dochter in een inrichting, god-o-god. Mijn moeder gaf hem porren en tekens om hem tot zwijgen te brengen, met een gezicht van: laten we het daar liever straks in de auto over hebben.

Toen ik na een maand verblijf in het gekkenhuis op zekere dag merkte dat ik tijdens het luchten in de binnentuin vreemd om het perk heen holde en daarbij hoofdschuddend hardop met mijzelf praatte, terwijl de attenties van het heel jonge meisje wat opdringerig werden en de ontmaskering van mijn lijnentrekkerij door dr. B. vermoedelijk toch wel in zicht, vroeg ik mijn ouders of zij mij er uit konden halen. Dat kon, onder protest. Na een week kreeg ik een briefje mee, dat ik niet-genezen op eigen verzoek was ontslagen.

Bij het afscheid zei de gevreesde hoofdzuster plotseling hartelijk, dat het maar jammer was dat ik ging, want ik gaf zo'n speciale noot aan

het geheel en iedereen zou mij missen.

Het heel jonge meisje kwam op het laatste ogenblik met behuilde ogen aangehold en drukte mij een bos gele bloemen in de hand, die zij zelf in de tuin had geplukt. Ik beloofde haar te zullen schrijven, wat ik tweemaal deed, maar zij schreef niet terug.

Mijn ouders hadden mij meegekregen onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat ik mij binnen de week onder behandeling zou stellen van de psychiater-neuroloog Van B. Er werd nogmaals een elektro-encefalogram genomen, reflexen getest, over eventuele psychische spanningen gevraagd. 'Nee, ik had geen bepaalde moeilijkheden,' herhaalde ik steeds weer, waarop ik het geregeld gebruik van luminal kreeg voorgeschreven. Dit walglijkste van alle verdovende middelen spoelde ik al gauw door het watercloset.

Van mijn ouders mocht ik niet verder studeren, want het leven op kamers in Amsterdam was kennelijk een te grote belasting voor mij geweest. Ik kreeg een mooie slaapkamer toegewezen thuis - die binnen de twee maanden tweemaal voor een steeds mindere kamer moest worden verruild, om praktische redenen - en moest maar zeggen wat ik nu wilde. Ik koos een opleiding

voor chemisch analist aan een naburig particulier instituut. Het kostte nogal veel geld, maar dat was op zichzelf geen bezwaar.

Toen ik een paar maal de lessen had gevolgd van doffe M.T.S.'ers voor nog doffere jongelui werd ik zo misselijk van mijn sociale en intellectuele degradatie, zo opstandig over mijn mistroostig lot, dat ik besloot er een eind aan te maken. Ik fietste naar zee in plaats van naar de chemielessen, waar je in een formule steeds andere getallen moest invullen, en zag in dat ik mij moest verdrinken. Ik deed mijn kousen en schoenen uit en liep een eindje het water in. Het was koud, er kwamen mensen aan en ik ging weer terug. In gedachten fietste ik naar huis, het hart vervuld van gas, slaappillen en scheermesjes.

Ik zag al van buiten dat er niemand thuis was. Ik opende de deur en trof op de mat een postwissel van f 150,-, bestemd voor mijn moeder, als onkostenvergoeding voor sociaal werk dat zij voor het Humanistisch Verbond regelmatig verrichtte. Ik handelde zonder verder overleg. In vijf minuten was een klein koffertje gepakt, de postwissel aan mijzelf geëndosseerd, en holde ik naar het postkantoor om hem nog net voor

sluitingstijd te innen. Ik nam een taxi naar het station en vijf kwartier later stond ik in mijn warm, bloeiend, goed Amsterdam.

Met de tram reed ik naar de Jordaan, waar ik een rijke student, meester-chanteur (nu advocaat voor kwade zaken) wist te wonen. Hij ontving mij graag. Ik vertelde hem dat ik een kamer en uiterlijk morgen *f*150, - nodig had. Hij leende ze mij zonder bedenken, zodat ik de volgende dag een kunstig nagebootste postwissel, weliswaar met poststempel Amsterdam, maar dat zou haar niet opvallen, aan mijn moeder kon sturen. Tevens schreef ik een briefje aan mijn ouders dat ik toch besloten had uit eigen middelen de studie in Amsterdam voort te zetten. Ik was net eenentwintig geworden, dus protest hielp niet. T.z.t. zou ik hun mijn nieuwe adres sturen. De rijke student hielp mij tijdelijk aan een kamer in een groot artiestenhuis. Een van de bewoners was bij het toneel en voor drie maanden op tournee. Ik hoefde alleen maar *f*10, - per maand te betalen voor het elektra.

Ditmaal vond ik werk als secretaresse van de directeur van een handelsavondschool. Ik moest de bel luiden bij het begin en einde van de lessen - wat ik tot mijn dodelijke gêne meermalen vergat -, de cijfers op de schoolrapporten invullen,

brieven typen, en zijn stukjes voor het schoolblad omzetten in foutloos Nederlands en persklaar maken. Het was slechts vier avonden per week, van zeven tot tien, en ik verdiende er f 50,- per maand mee. Hiervan ging dus een tientje af voor de kamer en een tientje aflossing aan de rijke student, zodat ik maar amper kon rondkomen met voedsel en drank.

Over het werkelijk weer opvatten van de studie peinsde ik niet. Op de kamer van de toneeljongen lag toevallig een klein, populair-medisch boekje. Maar zelfs dat kon ik niet lezen.

De bewoners van het huis waren vriendelijk voor mij en stelden geen vragen. Ik mocht meedoen aan hun extreem heteroseksuele feestjes. Dit verveelde me en ik was zo onmachtig om zelfs maar uit dank voor de gastvrijheid of, wat de rijke student betrof, voor het geleende geld een beetje mee te vrijen, dat ik blij was toen ik zelf binnen de drie maanden een kamer, ditmaal boven een café iets verder op de Amstel, had gevonden. Het populair-medische boekje van mijn onbekende gastheer stal ik.

Het waterdier heeft zijn wee gedaan in de ijskast. De bevroren cellen komen in de plaats van de opgezouten zweepstaartbonen wier pseudococcon, dysenterie, wand-

luisbedden, kunstgebitten, bereids het here zege deze spijze ame, ondanks zoveel wanhopige tegenstand en modderige paadjes in de vorst uitgehakt naar buiten w.c.'s, ons droevig maakten als de uitgezakte vormen van Zuid-Holland op de lagere landkaarten. Wij laten ons bevriezen en zullen ontwaken duizend jaar na deze, nog duizend jaar na deze, in een spookachtig Amerika waarin wij gehoopt hadden gelukkiger te kunnen zijn dan in de verlopende bordelen en doorgezakte bedden van neurotische academiescholieren.

Er is geen hoop voor een volk dat zonder Balkan op reis moet, wiens huizen worden vermalen in de broodstrijd der roomse nabouwers met kinderen als krioelende getallen op de handleidingen ter zelfstandige berekening van de bijslaap-bijslag, wiens liefste wensen smoren in de spijsenspiraal der ontevreden loonaftrekkers, bankwerkers, omscholingsbarakken, geheime publiekrechtelijke lichaamshermafrodieten met natuchtige overzieningsbepalingen die wij zullen vinden, ja zeker, desnoods in Dieren of Doesburg.

Geen heil voor ons, geboren en tussen sybaris en greenwich village, in de tussen twee stoelen der tijden, pausloos, treurend om roomse prinsessen, hysterische vlagverscheuringen in de Zeeuwse indijkingen, landen waar noch het stille licht van Chartres noch het peilende inzicht van Parijse geleerden noch staatkundige kolonisatiegenieën noch geld noch ertsen noch een schandelijk

verleden noch verzwegen martelingen ja waar niets niets niets.

Red ons, roepen wij 's nachts, maar het geluid blijft hangen in de nylon mazen van de vitrages - van buiten komen vage geluiden die ons niet kunnen troosten omdat wij door ervaring, kennis, inzicht, deductie, valse analogie en cirkelredeneringen zeker weten dat mechanische veroorzakingen, niet het hemelse licht waarop wij hoopten, al zouden wij er geen woorden meer voor weten.

IJs

U weet nu wie ik was, lieve lezer. Wij zijn gekomen bij het nulpunt, dat ik, op grond van onzegbare voorgeboortelijke verdiensten, mocht bereiken op zeer jeugdige leeftijd. Er was niets meer over. Mijn sekse met al zijn nadelen, maar toch ook kleine privileges en passieve rechten, had ik afgewezen, uiteraard zonder er de voorrechten en mogelijkheden van het man-zijn mee te winnen. Mijn intellect, althans de voor de hand liggende voedingsbron ervan: het leesvermogen, had de Heer mij ontnomen. Mijn zelfvertrouwen en gevoel van eigenwaarde was mij ontglipt met het geheugenverlies en het verblijf in het gekkenhuis. Ik had geen sociale status meer, geen milieu en geen vrienden. Ik bezat geld noch goederen. Ik kende de liefde niet. Van nu af was er in de buitenwereld niets meer te verwachten wat ik niet al beproefd en verworpen had, of dat mij reeds was ontnomen.

Als het lot zich zo uitslooft om het ons zeer zwaar te maken, is dat ongetwijfeld een Uitverkiezing, daar er geen wegen zijn tot de geest dan door de dood in enigerlei vorm heen. Maar er was niemand die mij dat kon vertellen, en er was geen

kans dat ik het bij toeval zou lezen.

Ik was aan de grens gekomen van de aardse wereld met zijn gegevens. Alle bijkomstigheden waren een voor een weggeschraapt. Nu zou de essentie, de substantia, de oerdrager van alle onwezenlijke fenomenen zich openbaren? Het enige wat zich openbaarde was het niets.

Een van de bijkomstige gegevens van deze wereld is de ethiek. In de geestelijke werkelijkheid gebeurt iets of het gebeurt niet. Dat wat gebeurt is waar, wat niet gebeurt is niet waar. Mooi en lelijk, goed en kwaad zijn geen absolute realiteit. Weliswaar is God goed, maar omdat hij het zijnde en het niet-zijnde omvat, zodat al wat gebeurt gebeurt in hem. De tegengoden zijn kwaad, niet omdat zij 'verkeerde dingen' bewerken, maar omdat zij slechts een gedeelte van wat is kunnen beheersen en kunnen bevatten. De mens is zondig omdat hij beperkt is.

Het sprak vanzelf dat ik afzag van ethische scrupules nu ik alle aardse schijnvertoningen, verhullingen, jasjes was kwijtgeraakt. Ik deed wat op mijn weg kwam: in bed liggen tot drie uur 's middags, tegen vieren bij Eylders wat jenever drinken. De ene dag een broodje bij Kootje eten, de andere dag stampot bij Heck's Popularis à f0,80. Om vijf over half zeven naar de

handelsavondschoon fietsen (soms benijdde ik de jongens die daar voor hun handelsdiploma's werkten), om vijf voor zeven de eerste bel luiden. Na de schooltijd begaf ik mij nogmaals naar een van de passende cafés om zo mogelijk een vrouw voor de nacht te vinden. Bleef ik alleen, dan leed ik meestal tot vijf uur in de ochtend aan slapeloosheid. Ook sliep ik wel in de armen van een van mijn vrouwelijke vrienden, dadeloos, begeerteloos, maar ter verschaffing van wederzijdse lijfwarmte en om 's nachts te kunnen zeggen: Slaap je al? Of: Lig je goed? onder het huilen van de nachtwind tussen de meedogenloze sterren.

Doordat op een goed moment mijn jopper het onherroepelijk begaf, hij was stijf van het vuil en tot op de draad versleten sinds ik er op koude dagen ook wel in sliep, moest ik aan het begin van de maand een Som besteden voor een nieuwe, in een dumpwinkel op de Nieuwendijk. Hierdoor raakte ik in de schuld bij de kruidenier en was genoodzaakt een tweede baan, althans tijdelijk, aan te nemen.

Door de nimmer falende studenten-werkbemiddeling kreeg ik een free-lance taak bij een Duitse professor, als correctrice van zijn (voortreffelijk-

ke) Nederlandse artikelen. Bovendien mocht ik op het kantoortje van een corsettenfabriek enkele uren per dag een telmachine bedienen. De baan bij de corsettenfabrikant raakte ik evenwel spoedig weer kwijt. Ook na de eerste onwennigheid bleef ik weigeren b.h.'s voor hem te passen. Dit leek mij het summum van vernedering. Ik zou de jongeman wel eens willen ontmoeten die bereid is voor een vrouwelijke chef sport-straps te passen, nietwaar?

Hoe definitiever de leegheid van mijn leven werd - tentamens begonnen te verlopen; ik was nu zeker al twee jaar achter - hoe agressiever ik trouwens optrad. Verschillende malen vocht ik bloederig op straat met schorem dat 'Hé Annie' naar mij durfde roepen of mijn arm even aanraakte. Een soldaat van de luchtmacht die mij in een drukke straat staande hield, gaf ik zo'n kaakslag dat zijn kepi op de grond viel. Hij staarde mij totaal versuft na. Mijn argument was, dat ik ook geen mannen tegen hun wil staande hield, vastpakte of 'lekkere knul' nariiep, en gelijkheid van recht moet er zijn.

Weinig was er wat mij op de (korte) duur van de totale ondergang had kunnen afhouden, als het contact met de Duitse professor niet was ontstaan. Op een avond bracht ik hem weer een

gecorrigeerd artikel (hij kon geen aanstelling krijgen in Nederland door zuilengekonkel waar hij net tussenviel, en leefde van artikelen en lezingen), toen hij mij uitnodigde om even bij hem te blijven en wat koffie met hem te drinken. Hij bewoonde één grote kamer aan de Keizersgracht. Ik ging zitten in een van zijn leren fauteuils zoals mijn ooms die vroeger hadden, terwijl hij op een gaspitje in een hoek van de kamer de koffie klaarmaakte.

‘Wat doe je eigenlijk, Simone?’ vroeg hij in zijn bijna foutloos Nederlands. Ik dronk van zijn koffie en zei: ‘Vroeger studeerde ik medicijnen.’ ‘Ja, maar nu?’ zei hij.

Och heer, als ik gehoor had gekregen zou ik het anders hebben voorzien. Er ontstond tussen ons wat je een schijncontact zou kunnen noemen: veel warmte en wederzijds begrip op grond van leugens, halve waarheden, misverstanden, verzwegen wrok, geforceerd partnergevoel. Ik vertelde hem wat ik dacht dat hij wilde horen, en toen de duur van onze vriendschap het warnet der falsificaties te gecompliceerd maakte om er zonder ontmaskering nog iets aan toe te kunnen voegen, zweeg ik hoe langer hoe meer. Dit bevreemde hem niet, en het vele dat hij zei, stapelde ik staag op mijn berg der bewondering

voor zijn alwetendheid, fijngevoeligheid, superioriteit.

In enkele weken raakte ik intensief bevriend met Rainer (in Holland liet hij zich graag Rein noemen). Wij leden aan dezelfde soort eenzaamheid: twee stukjes doodstil niemandsland in een roezig Amsterdam.

Binnen de maand ging ik ook geregeld met hem naar bed, uit dankbaarheid voor zijn nabijheid. Hij was de eerste man, het was niet prettig, maar ook niet weerzinwekkend zoals ik gevreesd had. Ik was blij er hem een plezier mee te doen, en begreep ook wel dat dit de tol was die ik voor zijn gesprekken, belangstelling, koffie moest betalen, want hij was van de oude stempel in deze dingen.

Uit-innerlijke-beschaving liet ik de vrouwenjacht na voor Rainer; ik had hem er niets van verteld. Het had ook geen nut. Ik voelde mij even ontdaan van onruststokende begeerten als in de episode van het gekkenhuis. Maar bovendien gaf Rainer mij Novalis te lezen: *Die Lehrlinge zu Saïs*; de romans van Goethe; *Knospe der Kindheit* van Jean Paul; Hermann Hesse; gedichten van Christian Morgenstern en van Hölderlin. Dit was een wonderlijke nieuwe wereld, waar ik mijn leesstoornis ten dele aan genas. Van de Midden-

europese denktrant en beschaving had ik het bestaan niet vermoed. Ik kende alleen s.s.-laarzen, dégénéres in de zomer in Zandvoort en op zijn best een tot de dood vertraagde Goethe, Faust I, door een blonde leraar van middelbare leeftijd met een slap mondje op het snub-lyceum (later werd hij hoogleraar).

Voor het eerst begon ik mij ook rekenschap te geven van mijn anders zijn. Tot deze tijd, ik was nu bijna tweeëntwintig jaar, had ik altijd in twee werelden geleefd. Een aangepaste, in wezen oninteressante buitenwereld, en een veel subtielere, eigen wereld. Tegenover de lagere school en het spelen van de rol van kind ten behoeve van mijn ouders, stond de wereld van eenzame duinpannen waar ik verborgen konijneholten wist, sprak met natuurwezens, en daarbij de wereld van de fantasieën in de nacht, vol verschrikking en wijsheid.

Toen ik in Amsterdam eenmaal mijn draai had gevonden, was er enerzijds de wereld van studie, sociabel studentenleven, de kille, anderzijds mijn wereld, de verborgene, de gemaskeerde, de niet-aanvaarde, van kunstenaars, homoseksuelen en misdadigers. (Deze drie groepen horen wezenlijk bij elkaar, zoals verderop ter sprake zal komen. Ik hoop dat ik er niemand mee kwets.

Vooral de misdadigers niet.)

Rainer werd al gauw mijn alter ego. Na enkele maanden slechts hadden wij zowel zijn cultuur en zijn levenservaring als zijn folies à deux. Hij was evenwel naar zijn wezen iemand uit de buitenwereld. Hij was een voor kunst openstaand geleerde, geen kunstenaar, hij was seksueel zo rechtzinnig als een ouderling x een stier, met een milde, ongeïnteresseerde spot voor homo's, hij was een telg van een voorname Duitse familie, correcter dan menig handboek der etiquette. De a-sociale misdadiger, de anti-sociale misdaad kon hij evenmin vatten als de domheid van winkelende en tennissende mevrouwen (waar hij toch nog van alles in projecteerde), of de verdorvenheid van sommige kinderen (hij zag overal onschuld). De tornado's van de ziel manifesteerden zich bij hem als metafysische briesjes. Deze cerebrale koelte van Rein, tezamen met de huiveringwekkende leegte van mijn bestaan, maakte dat wij in een ijzig vacuüm elkaar beminden. De meest lucide inzichten kreeg ik aan de lopende band, spelenderwijs, in zijn gezelschap. Ook was hij de enige partner die ik in volledige overgave, zonder eigenbaat kon liefhebben, althans in het begin. Maar wij konden nooit aan de toekomst denken en er veranderde

ook nooit iets. Onze dagen waren als de wanddecoraties in Arabische moskeeën: een eindeloze herhaling van hetzelfde motief, zonder ontwikkeling, zonder metamorfose, zonder tijd. In dit rijk van de dood is het bewustzijn het helderst, vandaar de lucide invallen.

Het is bijna even moeilijk de atmosfeer tussen Rein en mij aan te duiden als een beschrijving te geven van de gevoelens die het woord *noordpool* bij ons opriep toen wij kinderen waren. Ik wilde dat ik kon uitleggen wat ik voelde toen ik op mijn elfde jaar, opgejaagd in de oorlog, 's nachts op het IJsselmeer schaatste en de sterren boven ons zag. Zo was het. En net als in een droom wist ik toen, als kind en in de periode met Rainer, allerlei dingen, geniale laatste waarheden, die ik nu ben vergeten en misschien nooit meer terug zal vinden. Of ik herinner het mij vrij goed, maar heb er niets aan nu ik ontwaakt ben, omdat in waaktoestand de waarheden van de nacht niet meer beleefd kunnen worden.

Objectief het belangrijkste is wat ik ontdekte over de samenhang homoseksueel - kunstenaar - misdadiger. Of eigenlijk over de samenhang van de drie polariteiten: homoseksueel - ingewijde, kunstenaar - krankzinnige, misdadiger - heilige. Om bij het begin te beginnen: het sociale leven

van de homoseksueel vertoont vaak een uiterlijke, karikaturale overeenkomst met dat van de klassieke ingewijde in de mysteriën. En dat nog helemaal afgezien van het feit dat de voorchristelijke inwijdingen menigmaal via cultische pederastie liepen, maar dat is te moeilijk voor tegenwoordig, men denkt er meteen vieze dingen van, terwijl het, in die tijd, wel degelijk een sacrale *modus initiandi* was.

De homoseksueel dient zich net als de ingewijde in de buitenwereld te gedragen alsof hij van die buitenwereld is. Maar er is meer. Hij heeft zijn geheimen, zijn ontmoetingen, zijn clubs, zijn woorden, zijn ervaringen, die hem onderscheiden van de massa en die hem, vaak met één blik, een half woord, verbinden met de mede-uitzonderlijken. Toch is ook dat nog niet de kern van de overeenkomst.

De homoseksueel beleeft zich niet zoals de gewone mensen in en naar zijn fysieke lichaam. Hij 'is' een man, maar *beleeft* als het ware het negatief van zijn lichamelijke vorm: dat is de vrouwelijke vorm. Men stelle zich een vrouwelijk gevormde matrijs voor en giete daar een mens in: dan ontstaat een man.

Wie zijn wezen meer beleeft in de wereld die het fysieke vormt, gestalte geeft, dan in de fysieke

massa zelf, die zal, als hij een man is, sterk zijn vrouwelijk 'spiegelbeeld' ervaren, als vrouw de mannelijke 'anti-materie' en loopt een grote kans, met nog wat jeugdtrauma's en zo die eigenlijk iedereen ondergaat, maar hier knoopt de psychologie aan, zich homoseksueel te gaan gedragen.

En de ingewijde? Die bleef niet steken, maar steeg op tot de wereld achter de fysieke lichamelijkheid: de wereld van de vormende levenskrachten. Dit was de eerste inwijding. De overeenkomst homoseksueel - ingewijde is meestal van karikaturale aard, maar zij is even onmiskenbaar als die van de prostituee en de priesteres der antieken.

De homoseksueel is een gevallen ingewijde.

De tweede polariteit is eenvoudiger aan te duiden. In een tijd dat de mens van nature filistreus wordt met het klimmen der jaren, blijft de kunstenaar creatief, origineel, actief. In plaats van een steeds meer passieve, spiegelende, reflecterende ziel te krijgen, verandert hij van zielerichting, blijft zich richting kind bewegen, als hij een echte, scheppende kunstenaar is. Het verschil met de krankzinnige is alleen maar gradueel. De krankzinnige leeft in een volslagen geestelijke binnenwereld, hij is 'dichter bij God'

(en dus ook dichter bij de duivels, de tegengoden) dan de gewone stervelingen. Voor de echte kunstenaar geldt hetzelfde, alleen knapt bij hem de laatste draad naar de aardse aangepastheid meestal net niet (maar vaak ook wel: Hölderlin, Nietzsche, Van Gogh), wat misschien alleen maar een kwestie van een stevig fysiek is, dat de omgekeerde zielerichting verdragen kan.

En de misdadiger leeft in een verschoven wereld. Het lichamelijk proces van moord en doodslag: de alles verterende stofwisseling die afbreekt en vernietigt, beoefent hij als een sociale daad aan de medemens: het agressieve delict. Het denkproces, het 'pakken' van ideeën schiet bij de dief in de vingers. De gezonde fantasiekrachten worden de verstarde, dwangmatige verhalen van de oplichter. Alle eigenschappen van misdadigers zijn verschoven eigenschappen: wat gezonde activiteiten zijn in het lichamelijk, het denk- en het gevoelsleven, wordt boosaardig in een ander, sociaal verband. De misdadiger doet in wezen altijd dwangmatig en stereotiep buiten zich, wat als innerlijke processen op zijn plaats zou zijn. Het omgekeerde doet de heilige: hij loutert zich en maakt stoffelijke processen geestelijk. Saint Genet is zo fascinerend omdat hij alle drie aspecten: homoseksueel, kunstenaar, misdadi-

ger, in zich verenigt.

Door de wonderlijke situatie waarin ik mij met Rein bevond werden dergelijke ideeën het waar ik mij aan vastklampte en het leven bij hield. Ondanks onze vriendschap en intieme verhouding was ik blij toen hij mij in het tweede half-jaar van onze omgang onverwacht en zonder opgave van redenen zei, dat hij voor een week of zes naar Parijs moest. Ik kon zo lang op zijn kamer wonen als ik daar de voorkeur aan gaf boven mijn kille hol aan de Amstel.

Het heerlijk egocentrisme van de vrijgezellenstaat kwam mij weer toe. Ik hoefde nu geen nachten te praten ook als ik omviel van de slaap. Ik hoefde geen verantwoording van mijn dagen af te leggen. Ik kon weer slapen, eten, naar de film gaan, zonder overleg, controle of nabeschouwingen.

Juist in deze weken leerde ik Fenneke kennen. Ik had Rein beloofd zodra ze binnenkwamen een paar antiquarische boeken voor hem op te halen bij het beroemde antiquariaat Geerlofs. Het bericht kwam, ik ging erheen tussen de middag, en werd te woord gestaan door een jong meisje met blond, opgestoken haar, gekleed in een nauwe zwarte broek en een rood truitje. Zij nam het kaartje aan, zocht overal, maar kon de

boeken niet vinden.

‘Dan kom ik straks wel terug,’ zei ik bits, zoals meestal tegen vrouwen die me verlegen maakten.

‘Meneer Geerlofs zal de boeken wel apart gelegd hebben,’ zei zij. ‘Maar hij komt op erg ongeregelde uren terug van de lunch, hij heeft zoveel zakenbesprekingen met buitenlanders weet u. Als u het goed vindt, vraag ik het hem wel en dan kom ik u de boeken even brengen na mijn werk, om zes uur. Het is toch op de weg naar mijn kamer,’ voegde ze er haastig aan toe, toen ze mijn norske blik zag. Ik was nu zo tot huilens toe verlegen (ik kende alleen nog maar ruwe of ironische vrouwen) dat ik niet eens meer kon protesteren.

De hele middag was ik tamelijk opgewonden, hoewel ik mijzelf niet bekende waarom. Ik holde naar huis terug, maakte de kamer van Rainer grondig schoon, kocht bij Dikker & Thijs een blik veel te dure import koffie, haalde bloemen bij een straatventer, waar ik zenuwachtig flauwe grapjes mee uitwisselde. Tenslotte ging ik, weer zonder mijzelf de motieven te durven bekennen, omstandig onder de douche en trok een dure sweater van Rein over mijn jeans aan. Om kwart over zes werd er gebeld.

‘Wilt u even boven komen,’ zei ik op een zakelijke toon, alsof er iets besproken moest worden. Toen ze eenmaal binnen was ging alles verder vanzelf. Zij heette Fenneke, ik Simone, zij zat in de leren fauteuil waar ik die eerste avond bij Rainer had gezeten. Zij keek naar zijn boeken terwijl ik koffie zette. Zij vertelde over haar werk in het antiquariaat en over haar ouders die in een kamp in Indië waren omgekomen. Zij nodigde mij nog diezelfde avond uit op haar kamer. Nauwelijks was zij vertrokken of ik belde haastig de directeur van de handelsavondschool om mij ziek te melden. Hij wenste mij, sigaar in de mond zoals altijd, van harte beterschap.

Fenneke, welk een lastering, hoofdzonde, halsmisdaad, orensnijderij is het om over je te schrijven, je stralende wezen neer te pinnen aan een paar keiharde, leugenachtige woorden. Je zachte blonde lijf te bezoedelen met adjectieven, je peilloze, nog ongevormde ziel met werkwoorden te ontmaagden. Maar er is een excuus voor mijn verraad: dat je niet bestaat, althans bestaan hebt, maar slechts het produkt bent van mijn wensen, geloof, hoop en liefde, dagdromen, zelfmisleiding, egocentrisme, loeiende begeerte, lustvolle krampen en godzalige extase.

Je bent toch de vermenging van mijn fantasie en de vele vrouwen die ik heb bezeten, gezien, begeerd, bejaagd. En zoals de goede dorpsdominee zijn satyr- en bohémienachtig tegenbeeld in zich draagt, ben jij wellicht het tegenbeeld van de vele karikaturale, neurotische, misvormde en verkrampde wezens waar ik mij (mijns ondanks) mee heb ingelaten, wier lot ik meetors tot het einde der dagen en waarvan jij, maagd, engel, meisje, blond, hemels wezen vol zoetheid en overgave, de feestelijke verlossing bent.

Ik zou er niets op tegen kunnen hebben, mits de eerste drempelvrees maar is overwonnen de verrukkingen van de liefde met jou te beschrijven. Hoe ik je langzaam uitkleedde de eerste keer, streelde, warmde, ontdooide, tot je trillend van verwachting in mijn armen lag. Hoe er tussen ons geen sprake was van een (teleurstellend, triest) nabootsen naar vermogen van de coïtus, maar hoe het gemis, de onmogelijkheid mij in je uit te storten als een man, duizendvoudig gecompenseerd werd door de zoete verrukkingen van het lijf aan lijf veelvoudig verstrengeld zijn, het in elkaar overvloeien, hemels, onbegrensd door het eigen ik, onbelemmerd door de beperkte grenzen van de manlijke potentie, het machtig sterven in jou.

Iedere dag was er voortaan uitsluitend voor jou. Tussen de middag en 's avonds haalde ik je van je werk. De vier avonden dat ik op de handelsavondschool mijn schamel maandloontje moest verdienen waren een kwelling voor me. Direct daarna snelde ik weer naar je toe. Alles wat wij samen deden: eten, koffie zetten, met de tram rijden, sigaretten kopen, werd een geheim, een ritueel tussen ons. En hoewel ik het niet durfde te geloven was jij even gelukkig als ik.

Deze zevende hemel duurde een maand. Toen kwam er een brief van Rein. Natuurlijk had ik verteld over Rein. Dat wij ‘samen optrokken’ zoals ik het eufemistisch uitdrukte. Je wist dat ik de beschikking had over zijn kamer, hoewel we nu altijd op de jouwe waren, dat ik zijn belangen behartigde.

Het was net of je deze situatie, die je direct bij onze eerste ontmoeting geconstateerd had, niet op zijn waarde kon schatten. Voor jou was het alleen maar het uitgangspunt waardoor wij met elkaar in contact waren gekomen, verder schoof je het terzijde. En ik, die je begeerde als een man, beschermde als een man, verzorgde als een man, kon er toch moeilijk op blijven hameren dat ik ‘het liefje van Rainer’ was, dat hij mij in de stilte van de nacht al verschillende malen

had gevraagd om met hem te trouwen?

De brief van Rainer luidde ongeveer:

‘Mijn lieve Simone, ik ben totaal uitgeput en aan mijn eind van alle vergeefse moeite die ik hier deed. Mijn geld is op, er is niets bereikt. Vrijdag kom ik thuis. Stook de kachel, zet de koffie klaar en wacht met open armen op je minnaar, R.’

Wij zaten in Fennekes kamer na het eten. Ik zat in een stoel, zij op een kussen voor mij op de grond, leunend tegen mijn knieën, onze geliefkoosde houding. Ik streek haar blonde haren, waarbij ik altijd het gevoel had dat zij zou gaan spinnen als een poes.

Ik had nog niets van de brief verteld, mijn maag zat in een kramp, de kamer leek grauwer dan anders met zijn uitzicht over de daken van de Jordaan.

‘Ik kan kaartjes krijgen voor de schouwburg zaterdagavond,’ zei Fenneke tevreden. Ik boog me voorover en kustte haar wang.

‘Ik kan niet mee, liefje.’

‘Waarom niet?’ vroeg Fenneke verbaasd.

‘Rainer komt vrijdag thuis,’ zei ik. Een dik gevoel beklemde mijn keel.

‘Nou, dan kun je toch zaterdag wel naar de schouwburg?’

‘Ik ben bang van niet, hij legt altijd helemaal beslag op me,’ zei ik.

Fenneke keek me verwonderd aan. ‘Wat is er met je, Simone? Sinds wanneer wil je niet meer met me uit?’

‘Natuurlijk wil ik met je uit, lieverd. Laten we maar zien hoe het loopt,’ zei ik lafhartig.

Ik beminde haar die avond op een mistroostige manier, het contact was verbroken, de kiem voor het verraad gelegd.

Grauw, moe, gespannen, kwam Rainer op het Centraal Station aan. Terwijl we in de taxi naar huis reden viel het mij op, voor het eerst, hoe veel ouder hij was dan wij waren. De lijnen in zijn gezicht waren goed zichtbaar, het begin van kaal worden bij zijn voorhoofd, zijn vermoeide stap. Er was ook een sfeer van ernst en trage droefheid om hem heen, die wel heel ver afstand van de zonnige vitaliteit van Fenneke, de gekke grappen die ik als vanzelf in haar bijzijn maakte, ons lichtvoetige geluk. En toch had ik Rainer niet geschreven waar het op stond en wist ik nu al, dat ik het hem niet zou durven zeggen, dat ik mij door de omstandigheden, zijn somberheid, zijn moeheid, zijn hunkering naar mij tot voortdurend uitstel zou laten verleiden.

De moeilijkheid is dat wij, ofschoon van vuur, licht,

lucht gemaakt, van goddelijke oorsprong en voor het hoogste bestemd, niet anders dan in zonde verwekt, kleinzielig grootgebracht en triviaal ons uitend in woord en gebaar kunnen leven.

Deze tragische discrepantie tussen ons verborgen goddelijk zijn en de mismaakte, droevige gedaanten die wij als onze biografieën op aarde achterlaten - een verstikkende doem voor het nageslacht - drijft ons tot razernij, verlammingen, depressieve onmacht en een diepe walging tegen alles en iedereen, doch in feite ons hinkende zelf.

Als een ondoordringbare loodlaag hangen de verpestende materialistische gedachten der diepgezonken negentiende-eeuwse levens boven het land. Zij beletten ons de blik in de bevrijdende lichtruimten te slaan die de wereld in werkelijkheid is. Zij maken dat wij instinctief en zonder enig vooropgezet doel of inspanning tot ironie vervallen zodra wij het over iets anders hebben dan de directe levensbehoeften, dat wij ons schamen voor de waarheid dat de mens geest is; dat de wereld wordt gevormd door het onzichtbare licht, dat de dingen gestalte geeft door in de kleuren te sterven; dat de lucht die onze woorden draagt het orgaan der liefde is; en dat ons geheimzinnig lot, zoals het in onze biografie bij elke dood te lezen staat voor wie niet volslagen blind of ongevoelig is, louter moraliteit is (of ijzeren wetmatigheid, maar dat is in dit geval hetzelfde).

Er zijn andere tijden geweest, de middeleeuwen, de Griekse oudheid natuurlijk ook, waarin de mensen meer wisten, helderder konden denken, warmer voelen en hun wil beter richten. Resten van deze vitale wijsheid zijn nog te vinden bij de Slavische volkeren, maar zij zullen ongetwijfeld door het kankerdier der Westeuropese civilisatie worden aangetast en in galop ten onder gaan om niet achter te blijven bij de loop der tijden.

In zijn hoogste vorm is de tragiek van de menselijke incarnatie ons voorgeleefd in de aardse weg van de Zoon Gods, maar het is niet mogelijk daarover te spreken voor de leeftijd der wijzen is bereikt. Wel is het duidelijk dat het niet meer van belang is voor ons hoe mensen leven, noch hoe zij ten onder gaan, maar hoe de kracht van de opstanding uit de dood in hun leven zichtbaar wordt. Dit is in de literatuur, bij mijn weten, alleen nog maar te vinden bij Goethe en Tolstoi.

De uitgever

*De droom die ons tezamen spint
Is opgenomen in de wind,
De wind waait in het licht verhaal
Dat jij verzint.*

Simone werkte voor de uitgever door zijn internationale abonnementenadministratie bij te houden. Hij zat aan een groot bureau voor het raam, zij aan een kleiner in een hoek van de kamer. Om beurten zetten zij koffie. Een tijd lang was er ook een jongen die de uitgever hielp met het stevig inpakken van de tijdschriften. Na een paar weken bleef hij zonder bericht weg. De uitgever ging erop af, naar zijn familie in Amsterdam-noord, en het bleek dat de jongen gepakt was voor diefstal. Sindsdien waren zij weer alleen.

Nadat Simone veel over zichzelf verteld had, begon ook de uitgever spraakzaam te worden. Zijn privéleven bleek zich af te spelen op twee landgoederen: Walenhal, het buiten van zijn ouders, waar vele belangrijke, ook buitenlandse gasten, voortdurend werden ontvangen, en Wickersholm, het huis waar een vriendenkring

zich eenmaal per maand verzamelde rond de oude man die het permanent bewoonde en waar sommige van de vrienden, kunstschilders en literatoren voornamelijk, ook wel eens een paar maanden achtereen bleven.

‘Simone, ik zou het prettig vinden als je dit weekend eens meeding naar Walenhal en kennismaakte met mijn ouders,’ zei de uitgever na een maand. Hoewel zij veel liever in Amsterdam was gebleven, durfde Simone haar werkgever deze vriendelijke geste niet te beletten. Het grootste probleem was, als altijd, de kleding, maar de uitgever verzekerde haar dat zijn ouders zeer ruimdenkend waren en zeker geen aanstoot zouden nemen aan haar blue jeans. Het zou ze waarschijnlijk niet eens opvallen dat Simone geen rok bezat.

‘We zullen op de motor naar Helmond rijden, Simone,’ zei hij. ‘Maar ik vind het te ver voor jou om het in één dag te doen. Vrijdagavond rijden we naar Rotterdam, daar kunnen we een beetje de stad verkennen en ik weet er een goedkoop hotel. Zaterdag gaan we dan door naar mijn huis.’

In Rotterdam belandden ze als vanzelf op Katendrecht. Het was er druk en heet, maar niet gezellig en vertrouwd als de rosse buurt in Am-

sterdam. Ze kwamen terecht in een zeemanscafé waar ze konden dansen, en vooral Simone, die enigszins bevreesd was voor de nacht, dronk veel te veel. Tenslotte lagen ze met draaiënde hoofden in lits-jumeaux in een eenvoudige, maar zeer propere hotelkamer. Er gebeurde helemaal niets, behalve dat de uitgever halverwege de nacht opstond en ziek werd in de wasbak. Simone deed uit beleefdheid of zij niet wakker werd ervan, en de volgende morgen waren zowel de uitgever als de wasbak in zo goede vorm, dat zij zich afvroeg of ze het niet gedroomd had. Laat in de middag, helemaal beurs en uit elkaar geschud door de lange motorrit, kwamen zij op Walenhal aan. Nog dof van de drank, tekort aan slaap en de uitputtende reis zat Simone aan tafel. Behalve de ouders van de uitgever zaten zijn zuster, zijn beide broers, een meisje met een paardehoofd en een beeldschoon nichtje dat bij het toneel was, aan tafel. Simone gaf met moeite antwoord als iemand haar iets vroeg, deed alsof zij luisterde naar de gesprekken en de verhalen van de vader, en had de grootste moeite om niet onder het eten in te slapen.

Na het dessert was er sterke koffie en direct daarna zei de uitgever beschermend dat Simone erg moe was, en of zij meteen naar haar kamer

mocht. Alles ging heel formeel en toch vriendelijk, Simone vond het wel een prettig huis en door het hoffelijk, tegelijk vaderlijk optreden van de uitgever voelde zij zich ineens weer als een klein meisje, of liever: voor het eerst van haar leven als een klein meisje, want in haar eigen jeugd had zij voortdurend op haar qui-vive moeten zijn.

Het was een van de karakteristieke familie-eigenaardigheden dat niet de moeder of de zuster, maar de uitgever zelf haar naar haar kamertje bracht, een symbool bijna van de menselijke vrijheid en waardigheid die de ouders nastreefden. Het kamertje lag op zolder, in een afgelegen hoek van het huis. Simone tuimelde meteen uitgeput op het bed, waarop de uitgever haar heel voorzichtig begon uit te kleden. Half in slaap al, bijna bewusteloos, voelde zij hoe de uitgever haar onder de dekens legde, bij haar kwam liggen, haar in zijn armen nam, warmde, heel kuis begon te strelen en tenslotte, op haar slaperig initiatief, beminde. Een half uur later ging hij naar beneden, na haar wonderbaarlijk teder toegedekt en goedenacht gekust te hebben. Er zou die avond in de tuin gedanst worden, bij jazzplaten die zijn jongste broer, die in Parijs studeerde, had meegebracht.

‘Slaap maar helemaal uit, Simone,’ zei de uitgever. ‘Ik kom je wel halen voor het ontbijt, als ik ook wakker ben. Wij ontbijten nooit met de hele familie samen, maar gaan om beurten naar de keuken. Ik zal lekkere zwarte koffie voor je zetten morgenochtend.’ Hij boog zich over haar heen om haar nogmaals te kussen, fluisterde in haar oor: ‘Het was de eerste keer voor mij’... en sloot heel zacht de deur achter zich.

Die nacht droomde Simone dat zij voor een brede trap stond die naar een onderaardse ruimte leidde, nog afgesloten door brede deuren. Er kwamen twee mensen aan haar zijden staan, een derde trad op haar toe en blinddoekte haar. Daarna werd zij de trap afgeleid. De deuren gingen open en zij kwam in een ruimte waarvan zij, ondanks de blinddoek, wist dat er drie bovenmenselijk grote houten beelden stonden. Hier werd zij voor geleid, en zij knielde er voor neer. Een gevoel van onbeschrijflijke vrede beving haar. Thuis, thuis, thuis, wist zij. Dezelfde beeldenreeks droomde zij een paar maal achtereen.

De volgende ochtend stond de uitgever, gekleed in een slobberbroek, sandalen en een geruite sportblouse, maar fris en blijmoedig, over haar heen gebogen. Zij lag op de grond voor het bed

en met een doekje veegde hij heel zacht schuim en bloed van haar mond. Zij voelde zich erg onbehaaglijk, had overal pijn, en voelde wonden langs de zijkanten van haar tong.

‘Voel je je niet goed, Simone?’ vroeg de uitgever.

‘Wat is er?’ zei zij.

‘Je bent uit je bed gevallen, geloof ik,’ zei de uitgever.

Plotseling herinnerde Simone zich hetzelfde onbehaaglijke gevoel, toen zij ontwaakte onder de blikken van de G.G.D.

‘Ik heb misschien een soort toeval gehad,’ zei zij. ‘Dat is vroeger ook een keer gebeurd.’

Het was echter minder erg deze keer. Ofschoon alles wat vaag en verwarrend was, wist zij toch wel waar zij was en van geheugenverlies was geen sprake.

De uitgever kwam weer bij haar in bed liggen en ook deze tweede keer voelde Simone een volledige fysieke satisfactie, hoewel de uitgever zeer onervaren was. Zo iets was met Rainer nooit voorgekomen en Simone was zeer verbaasd, omdat zij voor Rein althans een warme vriendschap had gevoeld, en ten opzichte van de uitgever voelde zij eigenlijk helemaal niets. Hij was er en zij was er, en hun twee elkaar zo vreem-

de wezens hadden zich nu verenigd op Walenhal.

De eerste confrontatie met Wickersholm was geheel anders. Wickersholm was een grote villa die wat achteraf lag in het duurste gedeelte van Wassenaar. Een oude man met lange, golvende grijze haren, staalblauwe ogen, zijden vlinderdassen uit Venetië, overhemden uit Londen, broeken uit Parijs, sokken uit Nice, zakdoeken uit Lichtenstein, sandalen uit Griekenland, en bovenal een onafscheidelijke wandelstok met gouden knop uit Berlijn, leefde er als een Borgia. Zijn hofhouding bestond uit jonge kunstenaars en intellectuelen, kunstnijvere meisjes, briljante vrouwen, over het paard getilde pubers en geprotegeerde lichtmatrozen.

Er werd op Wickersholm veel gepraat, veel gedronken, veel over poëzie en wijsbegeerte (de romantische) gesproken, veel kaarslicht gebruikt, veel wierook gestookt, veel over de nieuwe elite gedacht, veel doden aangeropen, veel geesten bezworen, veel kritiek geuit op het huidige barbaarse leven, veel geïntrigeerd, veel gemystificeerd, veel over erotiek gesproken, en nooit, helemaal nooit werd iemand er door iemand anders persoonlijk bemind. Als er al door twee

mensen de liefde werd bedreven, en dat gebeurde veel minder dan men in zo'n gezelschap zou verwachten, dan geschiedde dit haastig, kortstondig, in het verborgene, en altijd in dienst van een verbaal doel, zoals de schoonheid, de nieuwe toekomst, het oude verleden, het magische heden, de romantiek, de kunst, de creativiteit, de goden, de doden, de ongeborenen, de extase, de markies van karabas, de glimlach van de poes van alicie in wonderland, het werldeij, de wereldboom, het heelal, de kosmos, de eeuwigheid. Niemand durfde van harte te vrijen, en niemand in dit collectief van narcisten was in staat van een ander te houden. Toch was het er fijn.

De uitgever was binnen de kortste keren in bebeslag genomen door de oude man zelf of door de nieuwste lichtmatroos, zodat Simone zich zonder problemen tot een toeschouwend oog kon reduceren. Terwijl zij in de kring der wijndrinkers zat, beleefd, verlegen, bescheiden, charmant, correct antwoordend op vragen, vriendelijk weerkaatsend de uitbundige vleierijen die in dit gezelschap over en weer gebruik waren zoals zij al gauw merkte, was zij in werkelijkheid een glasachtig lichaam geworden, voorzien van lens, pupil, hoornvlies, netvlies,

voedende bloedbanen, registrerende zenuwen, gele vlek, blinde plek, een observerend oog. Zij zag de woordroes over het gezelschap komen naarmate de dronkenschap steeg, de kaarsen krompen, dezelfde gedichten over en over gereciteerd waren. Zij zag hoe de beroesde gemoederen der aanwezigen zich tot één compacte brij versmolten, terwijl hun ikken geïsoleerd werden. Op een zeker moment was zij de uitgever kwijt. Onder het voorwendsel van *where can I wash my hands, please* probeerde zij hem nog even te zoeken, maar de villa was zeer groot, zeer ingewikkeld en ondoorzichtig van bouw, zij dreigde te verdwalen in kamers waar zij niets te maken had en met moeite zocht zij haar weg terug naar het warme, schemerige centrum der activiteiten: de grote salon.

Verscheidene gasten waren verdwenen, bemerkte zij nu, en omdat zij zich een vreemde voelde in deze kring nu de uitgever haar in de steek had gelaten, trok zij zich terug in een diepe fauteuil, half verborgen achter de vleugel. Plotseling voelde zij iets bewegen aan haar voeten. Zij keek, maar zag aanvankelijk niets in het achter de vleugel nog diepere donker. Dan zag zij iets glanzen: een oog, ter hoogte van haar knieën. Zij durfde niets te zeggen. Het oog keek

en keek, tot zij duizelig werd van de boze diepten ervan, toen zag zij het gebochelde wezen, de kromme harde poten die bij het oog hoorden. Het wezen drong nader: de lange grijze haren slingerden zich om haar benen, een verhoorde klauw greep naar haar hand. Zij was verlamd van angst. De stemmen van de enkelen die nu nog overgebleven waren in de salon, klonken ver en vaag. Alsof zij duizend ketenen moest verbreken, rotsblokken weggrollen, tegen watervallen inzwemmen, zo stuwde zij tenslotte in doodsnood haar stem naar haar keel: Christoph! Het schalde door het huis, iedereen zweeg, niemand verroerde zich. Terwijl het wezen al ter hoogte van haar hals was gekomen riep zij nog eens: Christoph!!! Een deur ging open, elektrisch licht ging aan, doorbrak de atmosfeer, en terwijl de uitgever haar in zijn armen nam en het wezen in minder dan een flits terugweek onder de vleugel, fluisterde zij met haar laatste krachten, voor de derde maal: Christoph...

Hij bracht haar naar hun kamer en bleef de hele nacht en de volgende dagen ononderbroken naast haar. Over het incident werd door niemand gesproken, velen waren er trouwens niet bij geweest. De uitgever beminde haar hier niet, maar hij liet haar niet meer alleen.

Nadat zij nog een paar maanden in Amsterdam samen hadden gewerkt aan het tijdschrift, dat door de oude man van Wickersholm werd gefinancierd zoals Simone nu wist, waren zij plotseling getrouwd. Iedereen die hen kende was verbaasd, zijzelf het meest, maar het was alsof een natuurlijke noodzakelijkheid zich voltrok, buiten hen om.

De uitgever veranderde zijn leven niet, Simone evenmin. Zij bewoonde nog steeds haar kamer en eten deden zij al naar het uitkwam, samen of ieder voor zich in de stad. Van tijd tot tijd sliepen zij samen en een enkele maal gingen zij samen uit, maar vaker met anderen ieder voor zich. Simone met vriendinnen, de uitgever met zijn vrienden van Wickersholm. Bij de stedelijke administratie stonden zij voortaan echter genoteerd als man en vrouw, hij verplicht tot onderhoud, zij tot verzorging.

Op een ochtend in de herfst kwam Simone op het kantoor en trof daar niet zoals gewoonlijk de uitgever reeds aan het werk. Hij sliep op een soort overloop achter het kantoor. Zij ging op onderzoek uit: het bed was onbeslapen. Nergens lag een briefje met een verklaring, zoals hij soms deed als hij onverwachts ging lunchen met een buitenlandse gast, met zijn vader of zijn jongste

broer had afgesproken, of alleen maar aan het eind van zijn krachten een film was gaan zien. Toen hij ook de tweede dag zonder bericht weg bleef, reisde zij in een opwelling met de trein naar Walenhal. Zij werd allerhartelijkst ontvangen door zijn ouders, die evenmin een idee hadden waar de uitgever kon zijn. De logeerkamer werd voor haar ingericht. Zij bleef hier enkele dagen, hopend op een bericht.

De ouders waren helemaal niet verbaasd, wel een beetje gegêneerd tegenover Simone, over het vreemde gedrag van hun zoon. Zij probeerden het haar in alles naar de zin te maken, waren zorgzaam en gezellig, vertelden dat de uitgever al sinds zijn prilste jeugd op onverwachte momenten wegbleef, zoek was, te laat kwam, verdwaalde, weg liep. En in tussenzinnen, voor het geval zij mocht denken dat hij er met andere vrouwen vandoor was, hoe correct hij zich zelfs in de tijd van de militaire dienst van de omgang met meisjes had onthouden. Simone, die de uitgever in dit opzicht nu wel kende, dacht in de laatste plaats aan seksuele uitpattingen, die haar bovendien koud lieten. Maar zij was bezorgd, angstig om zijn lot, had een beklemd gevoel en kon 's nachts niet slapen.

Na enkele dagen vertelde de jongste broer, die

weer eens voor de vermoedenissen van het Parijse studentenleven was gevlucht naar Helmond, dat hij ineens een idee had gekregen waar de uitgever kon zijn. ‘Hij heeft toch die vriend in Marburg,’ zei hij tot niemand in het bijzonder aan tafel, ‘die professor of lector in de theoretische pedagogiek, waar hij vroeger ook al eens heen... eh, geweest is.’

‘Dat we daar niet aan gedacht hebben,’ zei zijn moeder.

‘We weten het adres en zelfs de naam niet precies,’ zei zijn vader.

‘Het was iets met ör erin, geloof ik. Het zal erg moeilijk zijn om dat te weten te komen.’

‘Wat akelig nou,’ zei zijn moeder, ‘anders hadden we direct even kunnen opbellen. Het zou zo'n geruststelling zijn voor Simone, als hij daar was.’

‘En voor jou,’ zei de vader, ‘maar je hebt gelijk, het is vervelend dat we het niet weten.’

Simones besluit stond al vast. ‘Ik ga erheen,’ zei zij, ‘en ik zoek aan de universiteit uit hoe die man heet. Als uw zoon er niet is, kan die vriend met ör erin ons allicht op een idee brengen waar hij wel zou kunnen zijn.’

De ouders hadden even bedenkingen, maar toen Simone aanhield gaven zij haar zelfs het geld

voor de trein, een nacht hotel in Marburg en het verblijf. De volgende ochtend heel vroeg vertrok zij van Walenhal, uitgeleide gedaan door de jongste broer.

De reis was eindeloos gecompliceerd, vol tegenslagen en verwikkelingen. Het leek alsof haar werd belet snel Marburg te bereiken. Nu eens stopte de trein urenlang midden in de velden doordat een sein, op onverklaarbare wijze bleek later, op rood bleef staan, dan weer was er oponthoud op stationnetjes, te klein om werkelijk te bestaan.

Tenslotte stapte Simone, bedwelmd door de geuren van de dikke Duitsers in haar coupé en misselijk van hun gezwets, aan een der nietige stopplaatsen uit, omdat zij meende te hebben opgevangen in de troebele Duitse woordenstroom dat er vandaar een directere, zij het boemelverbinding met Marburg zou zijn.

Het begon met een uur wachten. Zij liet haar bagage achter en verliet het station. Om te beginnen bestond het gehucht uit een zanderig plein met één groot café op de hoek. Binnen stonden in de warmte van de beginnende schemer enkele mannen in witte kielen aan de tapkast. Simone voelde zich bekeken en dronk, met

de rug naar hen toe, een glas warme wijn. Zij durfde niet naar de w.c. te gaan, omdat zij dan langs de moffenkerels moest; zij die in Amsterdam met de penose, in Parijs met Algerijnen, in Italië met ongelikte zuiderlingen wist om te gaan zonder dat haar een haar werd gekrenkt, ja zelfs in vriendschap en wederzijds respect.

Met de wel vriendelijke, voor een Duitser zelfs ongewoon beleefde ober rekende zij snel af en terwijl zij de deur achter zich sloot hoorde ze de stemmen binnen opklinken. Op straat was het nu echt donker. Enkele duistere paden van verhard zand kwamen op het plein uit. Voor teruggaan naar het vieze stationnetje nu al voelde zij niets. Het vuil der jaren kleefde daar aan elke steen en er hing de loodgrauwe atmosfeer van de vorige eeuw. Zij sloeg een der paden in en belandde al gauw in een volslagen duisternis. Aan weerszijden van het zandpad vermoedde zij van tijd tot tijd behuizingen, maar te zien viel er niets.

Plotseling bewoog er iets lichtblauws op iets meer dan manshoogte in de duisternis. Het lichtblauw naderde en bleek een ballon te zijn in de hand van een oud, bijna dubbelgebogen vrouwtje. Aan de andere hand voerde zij een kind. De onwerkelijke atmosfeer werd beklemmend. Si-

mone keerde om en holde, strompelde, kroop terug naar het station-monstertje, voor het ballonvrouwtje uitvluchtend.

De boemel waar zij nu in zat stopte bij elke paal, maar volgens de regels. Ook maakte hij een omtrekkende beweging rond Marburg, waardoor de reis drie keer zo lang duurde als nodig was. Zij gebood zichzelf nu geen gevoelens van ongeduld meer te hebben, omdat de spanning anders ondraaglijk zou worden. Zich kalmte en ongeïnteresseerdheid suggererend, ja zelfs met het gevoel van: mij krijgen 'ze' niet klein, voltooide zij de reis.

In Marburg schudde zij de volgende ochtend de mufheid van het hotel in de ochtendzon van zich af, vond na nauwelijks noemenswaardige hindernissen en Duits onbegrip de naam van de lector in de theoretische pedagogiek met ör erin, stuurde een kaartje naar Walenhal, en reed met de bus naar de rand van de stad. Bij het eindpunt moest zij uitstappen. De chauffeur wees haar over een grote gebombardeerde vlakte: daarachter lag het rijtje huizen waar zij moest zijn. Simone besloot een groot stuk af te snijden door dwars over de geruïneerde vlakte vol steenmassa's en kuilen te lopen.

Zij bevond zich midden in de verlaten resten

toen plotseling, God weet vanwaar, een grote, valse hond op haar afgesprongen kwam, die venijnig blaffend en grommend op enkele meters afstand van haar bleef staan. Simone verstijfde. Honden zijn het einde. Als iedere diersoort ergens de incarnatie van is: lammetjes van de onschuld, varkens van de vraatzucht, adelaars van de koninklijkheid, dan zijn honden de incarnatie van het duivelse. Net als de duivel kunnen zij zich in iedere gedaante voordoen: van kwijlende bulldog tot kokette poedel, onherkenbaar voor de argelozen, maar altijd in staat tot het wegblaffen van een zuivere atmosfeer, het doodbijten van onschuldige kinderen. En net als met de duivel staat de massa aan de zijde van de hond: de waakse rakker, de trouwe slaaf, de sentimentele grafikker is het beeld dat hij zich bij de velen heeft verworven. En wie hem doorziet ontvangt de hoon. Goethe, gevraagd of hij zich de conclusie van een belangrijk gesprek (over de onsterfelijkheid van de ziel?) nog herinnert, antwoordde: ‘Nee, het enige wat ik nog weet is, toen ik wilde spreken, “da bellte ein Hund”.’

De tijd viel weg terwijl Simone en de hond, roerloos, hij grommend en kwijlend, kleine passen voor- en achteruit makend, zij klam van angst en met bonzend hart, tegenover elkaar stonden.

Net toen het leek of de hond eindelijk zou toespringen, verscheen vanachter een stapel puin een haveloze man. Hij keek even, greep een steen, wierp die naar de hond, en onder vloeken en getier van: zwijn, stuk schijt, stinkbeest, joeg hij de hond weg die angstig, eerst met de buik over de grond in elkaar gekrompen, daarna hard rennend, de aftocht nam.

De man kwam op Simone toe. In plat Duits vroeg hij: ‘Was je erg bang, meisje? Dat rotdier heeft onlangs nog een kind doodgebeten, maar men verwijt het kind onvoorzichtigheid en angst en niemand die de hond wil afmaken. De eigenaars laten hem hier maar rondzwerven, dat kan allemaal zomaar.’ Hij legde een zuurruikende arm om Simones schouders, die bleek stond te trillen nu het gevaar geweken was. Zij was haar redder onbeschrijflijk dankbaar, tot zij merkte dat hij met zijn vrije hand zijn kleding begon los te knopen. Ofschoon nog slap van de ontspanning, greep zij naar haar riem, een ouderwetse leren jongensriem die zij altijd om haar jeans droeg. De puinvlakte was groot en verlaten, niemand zou haar horen als zij gilte. Zonder dat haar redder erop verdacht was, trok zij snel het Zweedse dolkmes uit de schede, maakte zich los uit zijn linkerarm en stond nu,

grommend, scheldend en dreigend (want zij had niet de minste lust om toe te steken in de viezerik) voor de ontblote man. Met zijn mannelijkheid als een zielig gestreken vaandel nog uit de broek, maakte hij zich snel uit de voeten en verdween achter, tussen of onder het puin vanwaar hij gekomen was.

Toen het huis van lector Börkmann, aspirant hoogleraar in de theoretische pedagogiek, eindelijk was bereikt, de deur geopend door zijn vriendelijke, kleurloze vrouw en zij in het kleine, maar warme en veilige halletje stond, begon zij te huilen. De vrouw en de toegesnelde, al even kleurloze lector troostten haar, legden haar op een divan, gaven haar warme thee, en begrepen tussen haar snikken door wat zij bij hen kwam doen. Nadat zij alles had verteld, uitgelegd, toegelicht, excuses gemaakt, zei de lector: 'Ik geloof dat ik weet waar de uitgever is. Hij is niet hier geweest deze keer.'

'Waar is hij?' vroeg Simone. 'Ik maak me zo ongerust over hem. Ik moet hem vinden.'

De lector wierp een blik (van verstandhouding, dreiging, excuus?) op zijn vrouw en zei: 'Hij is op Wickersholm, in Holland.' Simone voelde zich leegstromen van ellende. Hoe was het mogelijk dat zij noch zijn ouders ook maar een

ogenblik aan de meest voor de hand liggende verblijfplaats van de uitgever hadden gedacht? Zij bleef eten bij de lector en hoorde dat hij de broer was van Frau Gisela Börkmann, over wie zij bij haar eerste kennismaking met de uitgever in Parijs had gesproken. Met een maag vol Nudeln en ranzige Duitse wijn hoorde zij tot haar tevredenheid dat Frau Gisela in Ascona verbleef met een vriendin en daar aan een omvangrijke, geromantiseerde biografie van madame Blavatsky schreef. ‘Waarom ben ik nooit waar het gebeurt?’ dacht Simone. ‘Waarom ben ik niet op Wickersholm waar mijn man moet zijn nu, of in Ascona waar een intelligente, begaafde vrouw met een vriendin kan samenwonen en aan haar levenswerk schrijven? Waarom ben ik altijd onderweg, moet ik altijd reizen, vechten, met kleurloze mensen praten?’

Na het eten bracht de lector haar achter op de brommer snel naar het station. Terwijl zij nog even wachtten op het binnenkomen van de sneltrein naar Den Haag, vertelde hij haar over zijn relatie tot de oude man van Wickersholm, en even leek er wat gloed op zijn vale wangen te komen. Simone bedankte hem hartelijk en reed zeer snel en zonder moeillikheden terug naar Holland.

In het diepe duister bereikte zij door Wassenaar Wickersholm. Het was erg laat en stil. De villa leek verlaten, evenals de schaarse villa's rondom. Nergens scheen licht. Uit bescheidenheid, misschien ook gedreven door instinct, belde Simone niet aan. Zij liep zacht en wat angstig om het huis heen, tot zij in een inham van het bouwsel vlak boven de grond een zwak schijnsel meende te zien. Op haar tenen sluipend liep zij erheen. Het was een rooster onder in de muur waar het lichtschijnsel uitkwam. Zij knielde op het grint en keek naar binnen.

Wat zij zag was een kelder van de gebruikelijke soort, met muurtjes, kolen, rotzooi. Naast een hoop vodden brandde een kaars. Zij keek scherper en zag tot haar schrik dat het de uitgever moest zijn die op een matras op de grond lag. Zij durfde niet te roepen, maar pakte een kiezelsteen en tikte daarmee tegen het rooster. Nog eens, nu wat harder. De uitgever keek op en een glimlach kwam op zijn gezicht. Hij beduidde Simone dat zij stil moest zijn. Zij pakte haar dolkmes en gaf te kennen dat zij het rooster daarmee uit de houten sponning wilde werken en zo de uitgever bevrijden. Hij knikte toestemmend. Zij zette de punt van het mes in het hout toen een gillend gehuil klonk. Zij keek op. Hon-

den sprongen van het dak. Een zware hond belandde tussen haar schouderbladen, beet zich daar vast en liet niet meer los. Onder deze dodelijke dreiging werkte Simone toch verder aan de sponning. De hond liet niet los.

Simone schoot wakker. De trein stond stil in Den Haag.

De volgende ochtend was er moed voor nodig bij Wickersholm aan te bellen. Zou zij welkom zijn? Zij moest tweemaal bellen voor er werd opengedaan, maar toen stond zij ook vis à vis met de oude man zelf. ‘Kom binnen Arthur,’ zei hij. Iedereen kreeg op Wickersholm een nieuwe naam. Simone gold er als ‘de jonge Arthur van de tafelronde’ al wist niemand wat daar precies mee bedoeld werd. De uitgever werd er Petrus genoemd. Een andere jongen, die inderdaad Petrus heette, noemde men echter Christoph. Wie alleen maar geaccepteerd werd op grond van rang, stand of vermogen, een ambassadeur, een bankier, een kamerlid, kreeg geen nieuwe naam en dat maakte een groot verschil.

In fladderende zijden kamerjas, leunend op de stok met gouden knop uit Berlijn, ging de oude man haar voor naar de salon. In zijn werkkamer,

het allerheiligste, ontving hij alleen manlijke bezoekers. Hij keek Simone stralend aan toen ze tegenover elkaar zaten in diepe fauteuils, hij met het licht in de rug, en zei: 'Ik had je wel verwacht, Arthur. Je ziet er uitstekend uit. Gaat het goed met je werk?'

Met een poging tot grofheid, maar zij wist dat ze het van de oude man altijd zou verliezen, er was al een ontspannen, ja bijna lacherige sfeer in de kamer, antwoordde Simone: 'Ik zoek de uitgever.' En toen de oude man haar zwijgend, stralend bleef aankijken: 'Hij is ineens van de uitgeverij weggebleven, zonder bericht. Zijn bed was onbeslapen. Toen ik ongerust werd ben ik eerst naar zijn ouders gegaan. Daarna heb ik uw vriend Börkmann in Marburg opgezocht. Die vertelde dat hij hier was.'

De oude man boog zich voorover, hij lachte van oor tot oor. De vingertoppen van de hand waarin hij de stok hield legde hij even op Simones knie. 'Je bent een flink meisje, een heel flink meisje, Arthur. Ik kan met jou wel bespreken wat er aan de hand is. Er zijn, al een hele tijd, ernstige financiële moeilijkheden met het tijdschrift. Het is natuurlijk helemaal niet jouw schuld, je maakt je zelfs zeer verdienstelijk heb ik gehoord, maar de inkomsten zijn niet zo groot

dat Petrus er een huwelijkse staat van kan voeren eigenlijk. Ik had hem al gewaarschuwd dat het mis ging, maar hij leefde in allerlei illusies over vergroting van de omzet en zo en nu kreeg ik het halfjaarlijkse overzicht van de bankier en het was mis, helemaal mis. Er zijn enorme schulden ontstaan. Ik heb Petrus opgebeld en gezegd dat hij hierheen moest komen om de situatie te bespreken.'

'Wat vreselijk,' zei Simone. 'Ik heb nooit geweten dat het zo ernstig was. Vaak genoeg heb ik de uitgever aangeboden er weer werk bij te nemen als het tijdschrift niet voldoende opleverde voor ons tweeën. Maar dat wilde hij nooit. Is het een erg groot bedrag?'

'Dat is nu juist het probleem, Arthur,' zei de oude man, half fluisterend ineens. 'Het is een heel grote achterstand die is ontstaan sinds jullie huwelijk, maar Petrus ziet de ernst van de situatie eenvoudig niet. Misschien kan ik hem uit de gevangenis houden, dat wel, maar als hij doorgaat zo naast de realiteit te leven maak ik me toch heel erg bezorgd over zijn gezondheid. Vind jij hem wel eens vreemd?'

Simone zweeg. 'Weet je, Arthur,' zei de oude man, 'jij als medicus hebt natuurlijk wel eens gelezen dat psychosen inzetten met een mania-

kale toestand, euforie heet dat geloof ik. In zo'n toestand geeft de patiënt gemakkelijk veel te veel geld uit en is absoluut niet voor de realiteit vatbaar. Ik weet het niet hoor, maar ik vind de reacties van Petrus nogal onrustbarend, heel vreemd. Ik zou maar goed op hem letten als ik jou was.'

'Waar is hij nu?' vroeg Simone zacht.

'Hij is vanochtend heel vroeg naar Amsterdam teruggereisd, Arthur,' zei de oude man. En toen hij zag dat zij opstond om te vertrekken: 'Zul je goed op hem letten? En natuurlijk zeg je hem niets van wat wij hier besproken hebben hè. Jij bent een heel flink meisje, jij kunt erg veel aan.'

Simone werkte als assistente van de uitgever (f 1,25 per uur, verder geen personeel) te Amsterdam, toen zij een brief kreeg van Rainer uit Parijs. Zij had de uitgever niet durven vragen waarom hij zonder enig bericht was weggegaan en wat er precies was gebeurd tijdens zijn verblijf op Wickersholm. Evenmin vroeg hij haar waarom zij hem gezocht had. Wel merkte zij dat hij alle banden met Wickersholm, de oude man en de zijnen nu had verbroken. Voortaan brachten zij vrije dagen uitsluitend door op

Walenhal, niemand van de Wassenaarse groep zocht nog contact met hen. Na korte tijd kregen zij echter steeds heviger wordende, felle ruzies over niets en niemendal.

Simone vond het prettig nu een brief van Rainer te ontvangen. Op de laffe breuk met Fenneke was het verraad van Rainer, het huwelijk met de uitgever, gevolgd. Het was allemaal vanzelf gegaan. Simone kon Rainer die haar zo nodig had niet meer liefhebben sinds zij Fenneke om zijnentwil had verstoten. Fenneke, het enige wezen op aarde dat werkelijk en volledig bij haar hoorde, verlaten om wat zij op dat moment als haar 'plicht' meende te zien...

Op het verdriet dat zij Fenneke en zichzelf had aangedaan volgde de misère van Rainer toen zij hem van het vreemde huwelijk tussen haar en de uitgever moest vertellen. Rainer vertrok naar Parijs en lange tijd hoorde zij niets van hem. Nu was de brief gekomen waarin hij haar hulp inriep: of zij hem wat geld kon brengen want hij zat aan de grond. Zij was blij iets van haar schuld aan Rainer te kunnen delgen, vertelde de uitgever dat een goede vriend van haar in nood zat in Parijs en vroeg hem f 150, - voorschot op het salaris dat hij haar, in plaats van huishoudgeld, voor haar kantoorwerkzaamheden gaf.

Ter bezuiniging lifte zij naar Parijs. Het ging voorspoedig, en toen zij Rainer op het oude vertrouwde kamertje in de cour trof, vloog zij hem spontaan om de hals en liet zich, geheel als vroeger, zonder bezwaar door hem voor de liefde gebruiken.

's Avonds gingen zij gezellig samen frites en biefstuk eten, Rainer als een uitgehongerde wolf, Simone blij met de menswaardige smaak van het Franse voedsel en de tintelende atmosfeer van Parijs. Ze dronken rode wijn en 's nachts kwam Rainer nog drie keer bij haar. 'Heb je al die tijd geen meisje kunnen vinden?' vroeg Simone vriendelijk spottend. Maar daar wilde Rainer geen antwoord op geven. Hij werd heel ernstig en zei: 'Simone, laat je scheiden van die halfzachte uitgever en trouw met me. Zo worden we allebei ongelukkig.'

'Het bevalt me best,' zei Simone. 'Ik ben zelf ook halfzacht, zoals jij dat noemt, dus we passen echt wel bij elkaar.'

Rainers ogen vernauwden zich en een ogenblik dacht Simone dat hij haar zou slaan, maar even later had hij haar alweer op het bed gedrukt en kon zij zich voor de zoveelste maal afvragen, waarom zij hem intimiteiten, die haar niets deden, keer op keer toestond, ja zelfs haar weezin

voor hem verborg als hij extreme zaken van haar verlangde.

Doordat zij de volgende ochtend angina met veertig graden koorts bleek te hebben bleef zij bij Rainer. Daar hij in geen enkel opzicht rekening hield met haar ziekte, op zijn minst twee keer per nacht de liefde met haar pleegde, haar bezweet onder het open raam liet liggen, zodra de koorts even zakte mee naar buiten nam, duurde het drie weken voor zij voldoende was hersteld om terug te liften naar Amsterdam. Het geleende geld was inmiddels op, maar zij kon onmogelijk langer wegblijven en op Rainers wens dat zij zich voor hem zou prostitueren en zo hem aan geld helpen ingaan.

Dit was hun laatste contact. Vele jaren later las Simone bij toeval dat hij weer benoemd was tot hoogleraar in de cultuursociologie, maar nu in Oost-Berlijn. Het geleende geld stuurde hij nooit terug.

De uitgever vroeg niets toen zij terugkwam, alleen was hij bezorgd of de angina wel helemaal genezen was. Een half jaar later konden ze voor beperkte tijd een lege flat huren in oost en hoewel de uitgever als er veel werk was nog geregeld op de overloop bij zijn kantoor bleef slapen, woonden ze hier toch min of meer samen.

De trein

*Ja, sie kehrten heim, und alles Schöne,
Alles Hohe nahmen sie mit fort,
Alle Farben, alle Lebenstöne
Und uns blieb nur das entseelte Wort.*

SCHILLER, DIE GÖTTER GRIECHENLANDS

De flat die de uitgever en Simone voor een jaar konden huren, was geheel leeg opgeleverd. De moeilijkheid om hem te vullen was niet zozeer dat zij geen geld hadden: met familieresten, lappen, liefde en het Waterlooplein is nog veel te bereiken, als wel dat zij niet van elkaar hielden. Dit waren zij zich zeker niet bewust, want in zijn soort was hun huwelijk wel geslaagd, maar het bleek voor wie zien kon uit de inrichting.

Er was een kamer met een zwaar, ouderwets bed uit Walenhal, een kale vloer, een kapotte Oudhollandse stoel en een kastje. Hier sliep de uitgever soms. In de vrij grote woonkamer stond op de achtergelaten mat het divanbed van Simones studentenkamer, een klein keukentafeltje

met een stalen stoel bij het raam, en in het midden een vaas met wat takken om de lege ruimte te breken.

Naast de woonkamer was een eetvertrekje waar een bladderende tafel en een paar monsterlijke pluche stoelen stonden. Tenslotte was er dan nog een moderne keuken en een douchehok met een niet bijzonder prettige douche.

Voor het raam zat Simone overdag aan het keukentafeltje te studeren. Geleidelijk was haar leesstoornis minder geworden. Zij durfde nog niet naar college, maar repeteerde de stof van het propedeutisch examen en hoopte in de volgende cursus de studie te kunnen hervatten. Voor de uitgeverij werkte zij nauwelijks meer. Sinds de breuk met Wickersholm had de uitgever naar andere financiers voor zijn tijdschrift moeten omzien en het bedrijf ging zienderogen achteruit. Er waren zeer nijpende schulden, de uitgever dacht vaak aan een faillissement en Simone vroeg zich bezorgd af, of zij behalve haar eigen studie ook nog de uitgever en zijn schulden zou moeten financieren het volgend jaar.

Vlak langs de flat liep de spoorbaan. Het lawaai hoorde je al gauw niet meer, maar het was leuk naar de voorbijrazende treinen te kijken.

Soms zat de uitgever in zo'n trein: op weg naar een auteur, een technisch medewerker of een geldschieter, dan wuifde Simone naar hem en hij naar haar met een grote witte zakdoek.

Voor pyjama's of lakens hadden ze geen geld. Ze sliepen bloot of in oude truien onder van ouderdom dun geworden, kille dekens, waar ze 's winters om warm te worden zware oude gordijnen die naar stof roken overheen legden. Een paar maal per week aten ze in de stad, gingen naar de film en naar een van de oude trouwe flikkerkroegen op kosten van 'de zaak'. Soms, als ze erg dronken waren, namen ze een paar jongens mee naar huis, die dan samen in de kamer van de uitgever mochten slapen, waar ze allebei een soort substituut-vreugde aan beleefden, want zelf jaagden ze hun genoegens niet meer na, behalve de ene keer dat Simone dronken op het dak lag met een lief doch erg aanhankelijk meisje Lida, terwijl de uitgever beneden met een paar jongens zat te praten.

De uitgever had nog altijd een zwakke maag en spoog gewoonlijk al het halve huis onder als Simone nog vrolijk pratend de gasten bezighield. Ze maakten ook wel ruzie, als de uitgever al te zeer in paniek raakte over zijn geldzorgen,

terwijl Simone net over haar doelloze leven en de moeizaam op gang komende studie in de knoop zat.

De wederzijdse familie kwam nu zij een flat hadden ook wel eens op bezoek en dat verbond hen dan weer, door de noodzaak gezamenlijk een bepaalde façade te vertonen van jong echtpaar. Bij het woord echtpaar lagen zij al dubbel van superioriteitswaan, maar in feite deden zij het minder goed dan menig jong stel in moeilijke omstandigheden en zeker minder zinvol dan recht door zee varende homo's. Een verlamdend gevoel van onwerkelijkheid besloep Simone menigmaal, en de uitgever kon volkomen passief dagenlang op bed blijven liggen, niet in staat een vin te verroeren of welk probleem ook onder ogen te zien.

Tweemaal liep de uitgever nog weg: de eerste keer naar zijn vriend in Marburg die hem spoorlags terugstuurde, zonder dat de uitgever dit merkte, de andere keer naar Walenhal, waar hij een maand bij zijn ouders bleef logeren zonder Simone te schrijven. Zij was er echter aan gewend geraakt, leende wat geld, en studeerde gewoon door.

Voor het vermaak durfde ze net zo goed alleen de bekende bars in, want ze kende er iedereen

en had talloze vertrouwde vrienden, die haar bij binnenkomst en sluitingsuur demonstratief op beide wangen kusten.

Toen zij toevallig hoorde dat Fenneke in een psychiatrische inrichting zat, op de diagnose schizofrenie, bracht dit een golf van alcoholisme en vertwijfeling. Zij overwoog of zij met de uitgever zou breken, Fenneke opwachten na haar genezing of desnoods in levenslange proefverloven, de kost voor haar verdienen, haar bijstaan. Kleinigheden: de moeilijkheid om aan een paar kamers te komen waar je met je vriendin kon wonen, het gezicht van haar ouders en schoonouders bij een scheiding, de nog geringere kans haar studie dan ooit af te maken, de onzekerheid over Fennekes gevoelens, hielden haar van de daad af. Zij suggereerde zichzelf dat zij meer voor Fenneke kon doen als zij eerst psychiater werd en bleef bij de uitgever.

Een wonderlijk toeval wilde dat er vlak bij hun flat een interlocale telefooncel stond die een merkwaardig defect had. Als je de haak met kracht op het toestel legde na een paar cijfers gedraaid te hebben, rolden de geldstukken eruit, kwartjes, dubbeltjes en vaak ook guldens. Toen Simone dit eenmaal ontdekt had, vulde ze op deze wijze gemakkelijk het drinkgeld aan, of

overbrugde de periodes dat de uitgever verstek liet gaan.

Geheel aan de rand van de financiële ondergang gekomen, besloot de uitgever tenslotte op zakenreis naar Brussel te gaan, waar hij nog één persoon kende die hem wellicht een paar duizend gulden, om precies te zijn drieëntwintig duizend gulden, zou willen lenen. Na lang aandringen op de grens van ruzie mocht Simone mee naar Brussel. Zij logeerden in een vrij duur hotel, om een goed adres te hebben als de eventuele geldschieter hun zou willen opbellen of bezoeken. De volgende middag, het was prettig warm weer, moesten zij in de stad waar zij wat hadden rondgekeken uit elkaar gaan. De uitgever had afgesproken om vier uur, Simone zou ergens op hem wachten.

‘Hier heb je ongeveer twee gulden in francs, Simone,’ zei de uitgever. ‘Dan kun je ergens wat gaan drinken tot ik terug ben. Het zal wel ongeveer een uur duren. Zeg anderhalf uur voor ik terug ben.’ Hij wilde al weggaan, maar Simone die het adres van het hotel niet eens wist en niet meer dan de twee gulden in francs op zak had, vroeg haastig: ‘Waar spreken we af?’

De uitgever keek even rond in de drukke straat waar ze stonden, zag in een van de zijstraten een

van de talloze cafés en zei: ‘O, daar. Bij Stella Artois.’ Weg was hij, hij kon net op een al rijdende tram springen, vanwaar hij nog even naar Simone wuifde.

Zo raakten zij die elkaar te zeer verzwakten om nog tot eigen daden te komen elkander kwijt. Zoeken naar Stella Artois bleek zoeken naar dat café waarop volledige vergunning staat. Stella Artois was geen naam, maar een merk op drie van de vier Brusselse cafés. Simone zocht tot acht uur 's avonds voor zij langzaam naar een telefooncel liep en na wat bladeren in de vele gidsen van haar laatste penningen opbelde. ‘Hallo, met de Action Juive? Kunt u even iemand hierheen sturen? Ik wil mij melden voor het leger.’

Zij werd ondergebracht in een landhuis even buiten Brussel. Er was een min of meer geheim trainingskamp aan verbonden en 's avonds werden er taallessen en algemene voorlichting over het land en zijn cultuur gegeven in afwachting van de verscheping. De militaire eerste oefening omvatte alles behalve schieten, want dat kon niet op Belgisch grondgebied.

Simone, op dat moment de enige vrouw, sliep met haar dolkmes onder het hoofdkussen op een

zaal met zeventien mannen van allerlei nationaliteiten. Zij liet zich beschermen door een knappe Marokkaan, omdat de Marokkanen als groep nog erger waren dan de Polen. De training was zwaar, maar het voedsel goed en zij genoot van de militaire orde.

Simone, die gemeend had nu wel ongeveer iedere soort mensen te kennen, van angstige aristocraten tot rolronde beeldhouwers, van dwangmatige delinquenten tot filosofen, bemerkte hier dat er voor haar nog onbekende zielewerelden waren. Vooral de statenloze Balkanvluchtelingen vormden een eigen ras. Zij hadden een heimwee in hun ogen, een gezondheid in hun van knoflook doortrokken magere lijven, een ongerepte, ook bij de smerigste daden voortbestaande onschuld, een volslagen onkunde en onwetendheid op ieder gebied van kennis, wat haar diep ontroerde. Zij bewonderde hen, zoals zij haar bewonderden omdat zij 'wiskunde had geleerd en algebra', Latijn, anatomie en andere duivelse zaken, een verleden dat zij graag had willen geven om één kwartier zó uit blauwe ogen de wereld in te kunnen kijken.

Met de als beschermer onmisbare Marokkaan wist zij de boot af te houden, mede dank zij het feit dat hij elke avond het kamp uitsloop

en naar een naburig bordeel liftte. Als Afrikaan was hij daar nu eenmaal aan gewend. Simone deed alsof zij dit niet merkte, liet zich tot tien uur 's avonds het hof maken en naar haar barak brengen, en zag dan opgelucht hoe haar minnaar door een gat in de omheining kroop zodra hij meende dat zij binnen was.

De belangrijke ontmoeting kwam pas na een week. Hij was een Poolse intellectueel, landbouwingenieur, en sliep in een barak aan de andere zijde van het terrein. Over enkele dagen zouden ze hem per vliegtuig vooruit zenden. Hij sprak haar aan toen ze allebei op een middag wat landerig naar een partijtje volleybal van de Marokkanen stonden te kijken. Simone, in haar westerse onnozelheid, had eerst gevraagd of ze mee mocht spelen. Dit werd met schaterlachen ontvangen. Toen ze werkelijk even meedeed kreeg ze zoveel smerige opmerkingen en pogingen tot handtastelijkheid te verduren dat ze maar weer ging toekijken. Want weglopen voor die primitieve vuilakken, dat nooit. Baruch had het kleine cultuurconflict zwijgend gadeslagen. Toen ze weer ging zitten kijken zei hij, in een aarzelend Duits: ‘Jij bent ook niet bang.’

‘Nee, waarom zou ik,’ zei Simone. ‘Ik wist niet eens dat er nog zulke stupide idioten bestonden.’

En dan denken ze nog dat ze aan sport doen.’

‘Ja, het is soms maar beter uit de buurt van andersdenkenden te blijven,’ zei Baruch. ‘Het heeft geen zin je door hen te laten beledigen ook al zijn zij stupide en heb jij gelijk. Er bestaan zinloze offers.’ Simone keek hem eens van terzijde aan. Hij had heel lichtblauwe ogen, een scherp intelligent gezicht, het haar op zijn Amerikaans heel kort geschoren, en zag er zelfs in zijn kampplunje slank en elegant uit.

‘Je praat alsof jij wel eens een zinloos offer hebt gebracht,’ zei ze, om hem uit zijn tent te lokken. ‘Misschien heb ik dat wel,’ zei Baruch. Zo bleven ze een tijdje met uitdagende zinnen om elkaar heen draaien, als schermers. Opeens zei hij: ‘Waarom wil je eigenlijk in het leger en voor het Heilige Land vechten?’

‘Ik ben een christen,’ zei Simone, ‘en ik heb er niets mee te maken, met jullie idealen. Maar ik zie geen andere uitweg.’

‘Ja, dat dacht ik wel,’ zei Baruch. ‘Kom mee naar mijn barak, ik heb er een apart kamertje, daar kunnen we rustig praten.’

Terwijl ze samen op Baruchs bed zaten en shagjes rookten die Baruch handig rolde, hij kon het met één hand, galopperend op een paard, zei hij, werd het gesprek allengs vertrouwelijker.

‘Ik begrijp niet hoe het allemaal zo is gekomen,’ zei Simone. ‘Als kind had ik twee beelden van mezelf: één, een gezonde, moedige, maar fijnzinnige man. Zoiets als jij,’ voegde ze er blozend aan toe. ‘Twee, de vermoedelijke realiteit in de toekomst: een keurige, duffe, gefrustreerde, eenzame kamergeleerde. Maar net zoals je je gezicht toch altijd weer anders voorstelt dan het er in de spiegel uitziet, bleek ook mijn voorstelling van mijn eigen wezen nergens op te slaan. Op een goed moment was ik alles kwijt, ook mijzelf. Ik kan niet eens zeggen dat ik erop los heb geleefd, ik heb me erop los laten leven. Als ik dronken was duwde ik op de w.c. van de bar waar ik elke avond kwam mijn gezicht soms tegen de spiegel, en dan keek ik en begreep niet dat ik het was die daar lazarus en wezenloos stond. Geleidelijk werd alles wat ik deed leugenachtig, onwaar, maar zonder dat er een waarheid tegenover stond.’

‘Hoe bedoel je dat?’ vroeg Baruch, die aandachtig luisterde.

‘Nou, bijvoorbeeld, op een nacht kwam ik weer zat uit mijn café en dan moest ik door de Leidsestraat, dat is een winkelstraat in Amsterdam, naar mijn kamer lopen. Ik sukkelde een winkelportiek in en stond ineens met mijn neus tegen

een spiegel die een hele muur bedekte. De spiegel was nogal verweerd en ik zag er de straat en de stad achter mij in op een heel vreemde, wazige manier. Weet je, de volgende dag maakte ik er een gedicht over, dat iedereen toen erg mooi vond: “De stad sluipt door een schemering van mist / en boten varen doelloos door de grachten / zo wijlen dromen in de lange nachten / wanneer de ziel de dag heeft afgewist / als alle dingen sterven aan de stilte / en 't buigzaam hart zijn eigen weg kan gaan / in d'oude katakomben leert verstaan / wat liefde is ontdaan van liefdes kilte / De stad weerkaatst veelvoudig mijn gezicht / in spiegels die verweerd zijn van het wachten / op deze vrede, vrij van elk betrachten / het rijk van ginds in grensgebied gesticht.” Dat zijn twaalf regels leugens. Nu zou ik weten wat ik schrijven moest: “Ik ben een barbaar/ want ik drink als een huzaar / ik sodemieter met mijn kop / tegen oude spiegels op.”

En toen Baruch niet lachte: ‘Nou ja, in het Duits klinkt het niet erg overtuigend. En het is toch ook weer leugenachtig, want er zit nog zelfbeklag in verstopt. Maar goed, mijn probleem was ook onoplosbaar. Ik weet bij wijze van spreken vanaf mijn geboorte dat ik een man in een vrouwenlijf ben. Ik weet het zo zeker, dat

ik niet eens manlijk of stoer hoeft te doen. Ik kan me best de vrouwelijke karaktertrekjes permitteren die uit het lijf voortkomen. Het is toch een vent die er inzit. Waar had ik op mijn achttiende dus in de eerste plaats behoefte aan? Aan omgang met mannen natuurlijk. En kan dat? Helemaal niet. Gewone mannen zijn out of the question, dat hoeft ik je niet uit te leggen. Dus wat doe je, je gaat met flikkers om, want je wilt op die leeftijd vóór alles nou eens eindelijk die sfeer van “mannen onder elkaar” beleven. Dat is belangrijk op die leeftijd, noodzakelijker ook voor je groei dan incidentele erotica. Maar wat gebeurt er als flikkers dronken zijn? Hetzelfde wat met gewone mannen in gewone kroegen gebeurt: de verdrongen impulsjes komen boven. Dus terwijl in de gewone bars mannen op elkaars schouders gaan hangen en tegen elkaar aanzitten wordt de atmosfeer in flikkerkroegen later op de avond meer en meer hetero. Met andere woorden: er hoeft natuurlijk niets en er gebeurt ook niets wat je zelf niet wilt, maar je merkt toch dat je weer object wordt, geen medeman kan zijn. Wijd je je daarentegen eenmaal aan la vie lesbienne, en dat kan altijd nog, dan zit je pas goed in je vrouw-zijn verstrikt, dan kom je er helemaal nooit meer uit.

Ik had het gewoon niet meer toen ik dat eenmaal ontdekte, en verder heb ik toen geen poot meer uitgestoken, ik liet alles maar komen en gaan zoals het kwam, het was toch zinloos. En als je de teugels eenmaal laat vieren, dan wordt het wel zo'n geweldige rotzooi. Weet je, proletariërs die zich in hun jeugd niet voldoende hebben gewassen, krijgen een bepaalde grauwheid in de huidplooiën, die gaat er later nooit meer uit, wat ze ook doen. Zo is het met de chaos die ik over me heb laten komen. Het gevolg is dat ik hier zit, een christen die zich straks gaat laten afslachten voor een ideaal dat al 2000 jaar geleden is achterhaald.'

'Ik weet niet of ik je goed begrijp,' zei Baruch.

'Ik weet niet of jij jezelf wel begrijpt. Je hangt je moeilijkheden dus op aan iets wat inderdaad onmogelijk is. Ik ben minstens tien jaar ouder dan jij, ik zal je iets uit mijn eigen jeugd vertellen. Het is een verhaaltje. - De tsaar aller Russen was een zeer ongelukkig mens. Hoewel hij alles bezat wat een mens op aarde zich wensen kan, wist hij niet waarvoor hij leefde. Drie vragen kwelden hem: Wat moet ik doen? Met welke mensen moet ik doen wat God van mij verlangt? Wanneer moet ik dat doen? Hij raadpleegde alle wijzen, alle geleerden, alle heilige monniken,

niemand kon antwoord geven op de vragen die de tsaar kwelden. Tenslotte was er één, een arts, die de tsaar vertelde dat er ergens ver weg een eenvoudige Russische boer woonde die hem antwoord zou kunnen geven op zijn vragen.

De tsaar ging meteen op reis en na vele weken kwam hij op het land van de boer aan. Deze was aan het ploegen en keek nauwelijks op toen de tsaar zich tot hem wendde. “Ik ben de tsaar aller Russen,” zei de tsaar, “ik word gekweld door drie vragen waarop niemand mij het antwoord heeft kunnen geven. Zolang ik dat niet weet kan ik niet leven. Men heeft mij gezegd dat jij, eenvoudige boer, de enige bent in Rusland die het antwoord weet. De vragen zijn: Wat moet ik doen? Met wie moet ik doen wat God van mij verlangt? Wanneer moet ik het doen?” De boer gaf geen antwoord en ging door met ploegen. De tsaar werd kwaad en zei: “Hoor je niet wie er tegen je spreekt? Vooruit, geef het antwoord.” Tenslotte zei de boer: “De zon is nog niet onder. Ik moet eerst mijn werk afmaken.” Toen de tsaar zag dat al zijn woede niet hielp, berustte hij en keek toe terwijl de boer door ging met ploegen en geen acht op hem sloeg. Plotseling kwam er een zwaar gewonde man het veld van de boer opgewankeld, zijn

hoofd zat helemaal onder het bloed. Voor de ploeg van de boer viel hij neer. De boer hield meteen de ploeg stil en zei tegen de tsaar: "Help mij, samen kunnen we deze gewonde naar mijn hut dragen." "Ik zal je helpen," zei de tsaar, "maar geef je mij dan antwoord op mijn vragen als we in je hut zijn?" "Straks," zei de boer. Samen droegen zij de gewonde naar de hut. De boer legde hem op zijn bed van vodden op de grond, en verpleegde zijn wonden. De tsaar moest water aanreiken en de gewonde helpen vasthouden. "Zeg je het me nu?" vroeg de tsaar. "Straks," zei de boer. "We moeten eerst deze zieke verplegen."

Toen ze alles gedaan hadden voor de gewonde wat ze konden, dacht de tsaar dat hij antwoord zou krijgen, maar de boer was nu moe en wilde gaan slapen. "Morgenochtend," zei hij. De hele nacht was de tsaar slapeloos van verwachting dat hij het antwoord op zijn drie levensvragen zou krijgen. De volgende ochtend zorgde de boer eerst weer voor de zieke, die al herstellende was, daarna wilde hij zwijgend weer naar zijn land gaan om verder te ploegen.

"Je hebt me een antwoord beloofd!" riep de tsaar vertwijfeld, toen hij zag dat de boer weer aan het werk wilde gaan.

“Je kunt naar huis gaan,” zei de boer. “Je hebt het antwoord toch al gehad op je drie vragen.” “Maar je hebt helemaal niets gezegd,” zei de tsaar, “jij was de enige in Rusland die me antwoord zou kunnen geven en straks kom ik thuis en weet het niet, omdat jij het niet hebt willen zeggen.”

“Het is toch allang gezegd,” zei de boer. “Je eerste vraag is: Wat moet ik doen? Je hebt het gezien. Toen ik aan het ploegen was ging ik door met ploegen tot de zon zou zijn ondergegaan. Toen er een gewonde op mijn veld kwam hield ik stil.”

“En de tweede vraag?” zei de tsaar.

“Met wie moet ik het doen? Jij was aanwezig op dat moment, dus met jou heb ik de gewonde naar mijn hut gedragen en met jouw hulp heb ik hem verpleegd.”-

Wat moet ik doen? Wat op mijn weg komt. Met wie moet ik het doen? Met degenen die aanwezig zijn. Wanneer moet ik het doen? Op het moment dat het zich voordoet.

Ik heb het geloof ik erg slecht verteld,’ zei Baruch. ‘Het is een sprookje van Tolstoi. Maar ik weet ook nog een mop. Wat is een vrijdenker? Iemand die vragen stelt, maar de antwoorden niet wil horen. En wat is een orthodox? Iemand

die al de antwoorden kent, maar niet de vragen.’

Simone zou zich zeker hebben laten verschepen met haar makkers als de tijd gekomen was, indien een hevige ziekte dit niet had belet. De kampeiding nam ten einde raad contact op met Nederland. Na intense naspeuringen bleek dat de uitgever weer bij zijn ouders woonde en werkte aan een scheiding, omdat hij meende dat Simone hem kwaadwillig had verlaten. Als één man hadden al haar oude relaties zich tegen haar gekeerd. Haar schoonfamilie vond haar een onbetrouwbare dwaas, haar ouders achtten haar gedrag slecht, vroegere vrienden vonden haar te vreemd voor zelfs hun bizarre normen. Het was uitgelekt dat zij in het jodenkamp zat en zelfs de judofielen namen haar dat kwalijk. Een idealistische dokter gaat tenslotte ook niet bij zwaar zieke patiënten in bed liggen en zo zagen zij haar gedrag, als een verbinding met het onmogelijke. Het hele scheidingsdrama tengevolge van het misverstand over individu of soort, over ‘Stella Artois’ was trouwens ook aan niemand uit te leggen, zodat de wildste speculaties de ronde deden.

Aangezien het niet mogelijk was een zwaar zieke mee te nemen naar het beloofde land, nog minder haar in het kamp achter te laten of in België te verplegen, werd zij tenslotte zonder bepaalde bestemming op de trein gezet naar Nederland. In haar pas zaten vierhonderd guldens in franken en ponden en verder moest zij zich maar redden.

Trillend van koorts en de spanning der onzekerheid stapte Simone in Amsterdam uit de eerste klas coupé waarin zij onder een meegekregen duffel had liggen ziek zijn, gemeden door andere passagiers. In haar behoefte aan warmte en omslotenheid liep zij in een opwelling naar links, de brug over, de oude stad in. Boven *Het dronken Paard* huurde zij een grote kamer, met uitzicht op de Oudezijds Kolk.

De kamer was zeker niet te duur, daar stond tegenover dat er elke avond van zeven tot twaalf een tiental keren rendez-vous werd gegeven, dan moest zij wegwezen. In het begin sleepte Simone zich ziek en wel naar beneden naar het café, waar zij in een donker hoekje, beschermd door 'ma' achter de tapkast, koortsig zat te rillen. Maar na verloop van tijd was zij te ziek om op te staan. Toen waren de meiden echter aan haar gewend en mocht zij, het hoofd onder de

dekens, op de smalle bank blijven liggen, terwijl op haar bed het oudste beroep werd beoefend. De klanten merkten haar niet eens op, en de bidders vonden het wel een veilig idee nu er tegenwoordig zoveel gekken rondliepen, dat er een ondanks haar ziekte toch stevige meid in de kamer was in geval van nood. Last ondervond zij hier van niemand. Niet zozeer door haar ziekte, maar doordat iedereen in dit milieu meteen zag 'hoe zij was' en dat werd gerespecteerd. Zelfs bood een van de bidders haar een zeer jong meisje dat al een jaar voor hem tippelde aan, op de stille uren. Zij weigerde dit uiterst beleefd, met een beroep op medisch advies, en ook dit werd aanvaard.

Verder was zij iedereen tot nut, door ingenieuze hulp bij het vervalsen van boekhoudingen, het vertalen van zeemanswensen, het geven van organisatorisch advies, in verholde vorm uiteraard, om niemand te kwetsen.

Na verloop van tijd, Simone verdiende wat geld met glazen spoelen en mastiek maken in *Het dronken Paard* zodra de koorts begon af te nemen, ontstond er een solide vriendschap tussen haar, dikke Lena die 'ma' hielp serveren in het café, en haar man Kees. Lena was vijfendertig en tip-

pelde niet meer serieus, hoogstens wat om bij te verdienen voor de feestdagen of de vakantie (Kees was havenwerker) en soms voor achterstallige betalingen op het ameublement. Daarbij had zij een merkwaardige flair om de impotenten, de huilers en de praters er uit te pikken, zodat zij in feite niet veel hoefde te doen voor het geld. Als Kees haar sloeg of met haar vocht, en dat gebeurde geregeld, waarbij hij haar meestal zo toetakelde dat zij toch in geen dagen de baan meer op kon, dan was het zeker niet om deze redenen. Kees, ofschoon wat boven zijn stand gegroeid door het vaste werk in de haven, was een jongen uit de buurt en vond tippelen even vanzelfsprekend als een echtgenoot uit de middenstand incidentele bijverdiensten door typewerk van zijn vrouw die vroeger op kantoor is geweest.

Om zich te handhaven in het milieu had Kees trouwens ook nog zelf twee vrouwen voor het raam zitten. Nee, zijn probleem was geen kleinzielige jaloezie, maar Kees was een maniak. De totale verdiensten van de haven, Lena's baantje als serveerster plus haar bijverdiensten en dan nog de twee vrouwen zouden hen tot een welvarend echtpaar hebben kunnen maken, als Kees niet al zijn geld verkwistte aan boeken en chemi-

caliën. Hij had een vertrekje op zolder ingericht tot een imponerend laboratorium met zeer kostbare materialen en apparaten. Het gangetje dat er toegang toe gaf stond volgestouwd met boeken, ook buitenlandse, waar hij alleen maar de formules van kon lezen. Ieder vrij ogenblik zat hij hier te studeren en 'te prutsen', en de vrijwel wekelijkse ranselpartijen waarbij Lena, zodra ze ontsnappen kon, huilend en tierend haar toevlucht bij 'ma' kwam zoeken, hingen samen met mislukte proeven, Kees' gevoelens van onmacht als hij in de glanzende buitenlandse boeken bladerde, of Lena's, echt wel voorzichtig geformuleerde vragen, waar al hun geld bleef en waar hij dacht dat ze zondag van moesten eten.

Zodra Simone begon de tekst van de buitenlandse studieboeken langzaam voor Kees te vertalen, belangrijke gedeelten voor hem uit te typen in het Nederlands, zijn proefopstellingen voorzichtig te verbeteren, een enkele erg moeilijke wiskundige formule (maar Kees kon veel aan op dit gebied) toe te lichten, werd de huwelijksverhouding tussen hem en Lena direct veel beter. Lena was er haar zeer dankbaar voor, vroeg alleen maar 'of Kees zijn handen thuis kon houden' als ze daar samen op zolder aan de gang waren, want ze wist dat Simone daar niet

van gediend was, en liet hun verder met rust.

Toen hun omgang vertrouwelijk genoeg was geworden, waagde Simone het erop Kees naar zijn drijfveren te vragen. Terwijl zij halverwege de avond aan een gecompliceerde elektrochemische proef stonden te werken, vroeg zij zo achteloos mogelijk: 'Waarom doe je dit eigenlijk, Kees? Ik bedoel deze studie en zo. Zou je er je vak van willen maken?'

'Ach, wel nee,' zei Kees. 'Je moet niet vergeten, meid, ik ben immers al negenentwintig. Dan verander je niet zo graag meer. En ik heb het best in de haven hoor. 's Middags zitten we met de jongens zo lekker tegen een schutting in de zon, op de grond weet je wel. 's Zomers dan natuurlijk. En als we dan schaften is er één, een jonge knul, die ze banjo wel eens meebrengt, dan hebben we het jofel hoor. Nee, zeven jaar voor chemicus leren en dan zo'n kapsonesbaantje da's niks voor mij. Ik ben nou eenmaal een jongen uit de buurt.'

'Maar waarom doe je dan al dit werk Kees, wat wil je ermee bereiken?'

Simone merkte tot haar ergernis dat zij zich een ogenblik angstig afvroeg of het om dit soort vragen was dat Kees Lena ging slaan. Kees wendde zich naar haar toe. 'Ja, waarom doe je

wat? Waarom zit jij hier, Simone, een nette meid, al ben je dan verkeerd, tussen de temeies en de penosejongens? Ik stel geen vragen hoor, maar ik zie best dat jij hier niet hoort. Wat zoek jij hier, in plaats van bij de nette mevrouwen op Wassenaar waar je bijhoort? Hè? We willen toch zeker allemaal ergens doorheen komen. Jij wil gerespecteerd wezen en in vrede kunnen leven zoals je bent. Maar dat ken niet, zolang je jezelf niet respecteert. Dus zoek jij het hier bij de losse jongens die zoiets geen reet kan schelen, omdat er genoeg te beleven valt hier, en omdat ze wel andere zorgen hebben, en omdat wij hier ergens fijne lui zijn waar de deftige mevrouwen en de dure meneren niet aan kennen tippen. Nou, en ik heb de pest in dat ik een stomme sukkel ben. Stom geboren en die altijd stom zal blijven, wat-ie ook probeert. Ik zou wel eens willen weten hoe de wereld in mekaar zit, de natuur en de techniek, en waarom alles is zoals het is. Nou zal ik niet beweren dat iedere student daar achter komt, maar als iemand ooit iets te weten zal komen dan is het niet Kees hoor. Als je zes jaar op een achterbuurtschooltje gegaan hebt en als ze bij je thuis niks konden als drinken en schelden en samen vechten, dan is er voor jou niks weggelegd. Maar dan wil je daar toch doorheen

breken hè, en wel iets weten waar al die stommelingen hier geen sjoege van hebben. Nou, en zo heb ik mijn eigen chemie geleerd en een beetje hogere wiskunde en zo, maar ja, het haalt natuurlijk niets uit.'

Op zondagochtend gingen Lena, Kees en Simone altijd het geld ophalen bij de vrouwen van Kees, Joke en Tilly, die zich in hun beroep Carmen en Madelon lieten noemen. Ze zaten dan gezellig met z'n vijven rond de tafel, nadat de gordijnen waren dichtgedaan om eventuele klanten te weren. Tilly zette koffie, terwijl Joke en Kees het geld telden. En dan zaten ze een paar uur soms te kletsen, totdat Kees ze allemaal meenam om van de opbrengst eerst eens lekker te gaan eten.

'Wie ben jij eigenlijk?' vroeg Joke, de bijdehandste, al bij de tweede ontmoeting aan Simone.

'Tippel jij nou ook voor Kees?'

'Ach wel nee meid,' lachte Lena. 'Pas maar op hoor, straks tippelt Simone op jou.'

Simone lachte verlegen mee, terwijl Joke een begrijpende blik over haar jeans en schoenen liet glijden. 'O, zit dat zo,' zei ze. 'Nou, 't zal mij een zorg wezen hoor. Ik heb laatst nog gelachen, toen ik effe bij Bet binnenliep om een

biertje te kopen...’, en toen volgde een scabreus verhaal, waar ze allemaal gierend van de lach, ook Simone, van over de tafel hingen. En dan vertelden ze om beurten verhalen, een symposium met koffie en koek, waarbij Simone tot haar verbazing merkte dat ze voor het eerst van haar leven praten kon, zonder dat ze geremd werd door het gadeslaan en beoordelen van haar eigen reacties en die van haar gezelschap.

‘Dat vind ik nou zo knap van je,’ zei Simone, terwijl ze met Lena zat uit te rusten in een lunchroom, ‘hoe je dat even organiseert: inkopen doen, koken voor Kees, zodat het eten klaar is als hij thuiskomt, jullie kamer schoonhouden, zijn kleren verzorgen en jouw was, en dan nog je werk erbij. Zoiets zou ik nooit kunnen.’

‘Ach meid,’ zei Lena, ‘dat is toch ook niks voor jou. Jij bent nou eenmaal geboren om met je neus in de boeken te zitten. En misschien word je later nog wel eens een knappe dokter of een professor. Dan wil je Lena niet meer kennen.’

‘Nee, ik meen het,’ zei Simone. ‘Weet je dat ik vroeger ook getrouwd geweest ben?’

‘Nee, dat is een goeie. Je meent het niet. Hoe ken dat nou? Je gaat nou nog zowat elke dag naar de hogeschool. En ik heb je nog nooit naar

wat anders zien kijken als naar dat blonde grietje in de broodjeswinkel tegenover ons. Ja, bloos maar niet. Lena ziet alles hoor.’ Maar Simone bloosde niet om Lena's opmerkingsgave voor haar hopeloze en, nu de studie weer liep, ook niet zo serieus bedoelde verliefdheden, dan omdat zij meende dat enkele mevrouwen in de lunchroom naar hen keken en misschien Lena konden horen.

Ze waren ook een opvallend stel. Lena struis, opgewekt, volks, hoog geblondeerd en nogal luidruchtig, Simone smal, donker en ernstig en juist in haar Nieuwendijkplunje zo duidelijk van een andere klasse, voor wie de soberheid en de stoerheid een voorbijgaand spel zijn, in plaats van een nauwelijks te ontkomen levenslot.

‘Toch is het zo,’ zei Simone. ‘Maar ik bracht er niks van terecht. Ik kan niet huishouden en het gezellig maken, weet je wel. En ik had de pest in dat hij zogenaamd de kostwinner was. Ik vond hem wel een fijne jongen en zo, maar ik weet het niet, ik vond er niets aan.’

‘Meid, je bent gek,’ zei Lena. ‘Vertel er eens wat meer van.’

En zo vertelde Simone haar het verhaal van de uitgever, zoals zij vroeger deze het verhaal van Rainer en wat eraan voorafging had gedaan.

Lena luisterde zonder commentaar, maar aan het eind zei ze: ‘Hoor eens, meid, nou zul je wel kwaad worden als ik het zeg, maar ik moet het toch zeggen. Weet je wat er met jou aan de hand is? Jij bent bang voor het leven. Jij had nooit met die meneer mogen trouwen. Nou ken je nog zo eenzaam wezen, dat heb je dan maar te dragen. Zo'n wilde knul als jij stoot nou eenmaal honderd keren zijn hoofd voor hij ergens is. Maar je moet nooit iets doen om wat de mensen wel zullen denken, want dat zijn allemaal net zulke stumpers als jij bent en daar heb je verder ook geen boodschap aan. Je moet je eigen nou eenmaal accepteren zoals je bent, hè. En als je dat niet doet, zoals jij die een wilde knul bent en dan effe mevrouwtje zal gaan zitten spelen, dan maak je iedereen ongelukkig. Jezelf voorop, en die vent van je, en alle mensen die jullie kennen, want die worden er beroerd van, als ze zo'n huwelijk zien wat scherts is. Je moet je leven leven wat bij jou hoort. Voor mij is dat Kees, al koopt hij voor z'n laatste cent chemicaliën, zodat we amper te vreten hebben bij tijden, en of-ie zich nou driftig maakt en me slaat, dat is nou een keer mijn leven hè. En voor jou is dat effe anders, en dat heb je te accepteren. En dan moet je niet je kop in het zand steken en bij je

eigen denken: ik ken ook koken en boenen en met een vent leven, want jij bent nou weer een studiehoofd, hè, en jij zal naar geen vent kijken als het niet is om over geleerde dingen te praten of zo, zoals met Kees.

Weet je wat ik denk? Jij zou eens bij ons uit de buurt weg moeten, want daar heb je het veel te gemakkelijk. Jij moet eens gaan proberen om je eigen te durven zijn onder mensen van je eigen stand. En laten ze dan maar eens wat van je zeggen als ze zien hoe je bent. Dacht je dat zij allemaal brandschoon waren achter d'r vitrages en d'r witte overhemden? Maar als jij straks dokter bent zal je toch met die lui moeten uitkomen. En nou ken je wel altijd bij Kees en Lena terecht, dat spreekt, maar van de penose word jij straks geen eerste klas dokter. Meid, je moet niet boos zijn dat ik het zeg, maar dit is de zuivere waarheid: jij lijkt nou wel zo flink om hier tussen de jongens van de vlakte te kruipen, maar het zou veel wijzer zijn als je weer eens onder je eigen mensen verkeerde en dan gewoon jezelf durfde zijn en niet voor iedereen probeerde het naar zijn zin te maken, want dat kan nou eenmaal niet.'

Griekenland

Er is geen golfslag. Heel stil en glashelder grenst de Aegeïsche zee aan het gloeiende strandje van het eiland. Je kunt over de zee staren naar het nabije Azië en de homerische schepen voor je zien varen. In de wonderlijke hemel echoot de vleugelslag van de verdwenen goden. Vogels vliegen schuin over het eiland. Op de hoge, ongenaakbare bergruggen huisden eens de Kabiren en sloegen de inwijding in de tempel gade, tot het moment gekomen was waarop zij voor de myste konden verschijnen. Kleine, onooglijke wezens, maar waar de hele wereldgeschiedenis in opgerold zat, als de vlinder in de larve, de larve in de cocon.

Waar zijn zij heen? Waar is het allemaal gebeven, de tijd dat wij onszelf als Ik konden ervaren, de mensen en de goden waardig? Waarom zijn wij soortelingen geworden, man of vrouw, van deze of gene klasse, van dit of dat beroep, westers, twintigste-eeuws, Euro-amerikaans soortdier? Eens hebben wij onszelf als mens gezien: hemelhoog en verankerd in de aarde.

Over de Zee krijsen de melancholieke vogels. Er liggen stenen op het strand, die je in het glas-

heldere water kunt keilen. Het is heet, gloeiend heet, oorverdovend heet, en doodstil.

Ik rol mij half om op mijn schuimrubber matras en kus de pols van Linda, die slaapt of heel ver weg is. De jongens zitten met hun rug naar ons toe. Ik val ook in slaap, in de brandende middagzon. Als ik ontwaak is het alsof ik heel ver van deze wereld ben weggeweest, tot achter de zon.

In Griekenland, in Griekenland, daar luiden de klokjes van boem. In de blakerende hitte die al om vijf uur 's ochtends begint, werd ik wakker in het brede, kraakzindelijke bed, slechts bedekt door een al weer klam laken.

De suikerzoete orthodoxe heiligen blikten mij vriendelijk toe van de muur, door de kleine raampjes viel (het beroemde Griekse) licht, onder mij was de stal en door de spleten in de vloer rook ik: hooi, mest, ezels, varkens, aarde, moederschoot, het land van herkomst. Zelden, nooit, nergens was ik thuis als hier. In de hele Balkan is de mens *thuis*, in Griekenland thuizer, op dit eiland het thuist. Zelfs beving mij hier het wel prettige mengsel van heerszuchtigheid en irritatie dat wij in besloten kring plegen te ontwikkelen; het eiland was van mij, was ik, met zijn bewoners, vee, struiken, bergen, ravijnen,

stormen, glasblauwe zee. Hellas ewig unsere Liebe. Maar dan niet het koektrommel-Hellas van de cruises en de geprefabriceerde reizen, maar dit ruige, onbereikbare, ongekende mysteriehol, waar alles nog was zoals het zijn moest en zoals het weldra nergens op de godganse aarde meer zal zijn (als de wereld zal splijten van het transistor-gedrens en verbranden in de pommes-fritesolie): ongenaakbaar, god-menselijk.

Door de goden gestuurd waren er nog een vrouw en twee mannen kort tevoren aangekomen. Een Zuid-Amerikaan, zijn Noordamerikaanse vriend en een Tsjechische. Wij zwommen en lagen in de zon, aten uien en ezellapje met retsina, we praatten. 's Avonds na het dansen verdeelden wij ons volgens Griekse zede, en in de nacht liep ik terug, over slapende varkens, muilezels en boeren stappend, naar mijn eigen spiti, opdat de spiti-boerin geen argwaan zou krijgen, want het is daar strafbaar.

In een kaïk vol kotsende Grieken (het braaksel golfde van bakboord naar stuurboord) voer ik vanuit Alexandropoulis aan. Hoe treurig is het leven van een zuiderling! Van golven en wind is hij direct de zieke speelbal. De vrouwen, die

geen dag zonder zware arbeid kennen, zitten gehurkt in hun zwarte, verschoten jurken of flets gekleurde blouses, vormeloze rokken en goedkope sandalen. De mannen, tanig en met flikkerende apeoogjes, zijn er al even beroerd aan toe. Ze zijn zichtbaar ‘voor een stuiver geboren’ en de have die zij traditioneel meevoeren op de kleinste familiereisjes: matrassen, dekens, kippen, maakt hun manlijk ponteneur wat ridicuul. Er is maar één schoon plekje aan boord van deze gemotoriseerde eierdop: op de houten rand boven de gloeiendhete stoomketel. Daar ga ik tenslotte maar zitten branden, terwijl de kustlijn van mijn eiland langzaam nadert. Zal ik ooit weer van het eiland afkomen? In de Oudheid was het al haast niet te bereiken door de verraderlijke stormen en het ontbreken van natuurlijke havens. Nu nog is het zo, dat zelfs de kleine kaïk er niet kan aanleggen en men via een griezelige sprong in een sloep aan land geroeid moet worden. Dan slinger je je bagage op de houten steiger onder belangstelling van de gehele eilandbevolking, die voor het langsvaren van de kaïk altijd zal uitlopen. Je klimt op de steiger, geholpen door grijpgrage zuiderlingen en je zoekt je een ezeldrijver en gids uit. Waarheen zal de weg gaan?

Mijn gids was Adonis, een blonde, kaalgeschoren Griekse jongen van twaalf jaar. Hij hielp mij en mijn bagage op de ezel en liep er zelf achteraan in de schaduwloze hitte, het trage dier aandrijvend met zijn stokje en een eindeloos, geduldig herhaalde kreet, die klonk als: ‘di-e, di-e’.

Wij spraken Grieks. Ik de tien woorden die ik mij van het hockeylyceum herinnerde, hij de wereldtaal. Als echte zuiderling moest hij alles weten. ‘Hoeveel broers en zusters heb je?’ *Adelphi*, o ja. ‘Eén, Adonis. Een andros.’

En hoe oud ik was, en mijn pappa en mijn mamma, en wat mijn pappa deed, enzovoort, enzovoort. Iedere vraag kaatste ik terug, met mijn weer vers in het geheugen geroepen platonisch-homerische woordenschat.

Halverwege de eindeloze tocht, links de zee rechts de dorre heuvels en daarachter de bergen, werd hij ineens een doodmoe, dwingerig jongetje. Of ik wat te drinken had. Adonis en ik deelden een portie van de kleine geelgroene druiven, bijna krenten, die ik aan de haven had gekocht. Wij dronken om beurten van het vies smakende, lauwe water uit mijn plastic veldfles. De laatste druppels schudde hij er begerig uit. Toen ging het weer verder.

‘Di-e, di-e, di-e!’

Mijn linkerarm had ik om Linda's schouders geslagen, in de rechter gloeide de punt van mijn sigaret. Ik leunde half tegen de witgekalkte muur naast Linda's smalle hotelbed. Tevreden staarden wij in het donker. Zij was een jonge, Tsjechische refugiee en werkte als longarts in een groot Berlijns hospitaal. Vijf jaar geleden was zij gescheiden, na een kinderloos huwelijk, van een vermaakzieke man die haar bedroog.

Haar vader was voor de oorlog houthakker in Tsjecho-Slowakije. Haar moeder stamde uit de bekende joodse handelskringen van Praag.

‘Vertel nu eens wat over jou, Simone,’ zei ze. Wij spraken Engels samen, waarbij Linda voor de subtiele woorden soms haar toevlucht moest nemen tot Duits. Ik probeerde na te denken. Het vreemde gevoel bekwam mij, dat ik wist hoe een halfjoodse Tsjechische vrouw als longarts in Duitsland leefde, eerst met een geldman, daarna alleen. Zelfs wist ik hoe het voelde om op te groeien in onmetelijke wouden bij een vader die houthakker was en een wel lieve, dikke moeder, die graag glinsterende sieraden droeg en toch net iets meer hield van het broertje, dat ingenieur zou worden. En al die mensen natuurlijk vermoord door de Duitsers, behalve Linda, die alles voor het leven over had: Duitsers,

Russen, grenswachten, een geldman.

Ja, dat kende ik allemaal. Ook de studie: het ene, smalle kanaal naar de menswaardigheid. Waar je honger voor leed en kou, in kritieke fasen je voor prostitueerde. En alleen arts zijn in Berlijn. Keihard, maar op zoek naar warmte. Het mondaine. De grootwereldse allure van een zeer groot land.

Maar wat kon ik haar van mij vertellen? Wij Westeuropeanen dragen het oosten en midden mee, we hebben het achter de rug. Maar wat weten zij daar van onze verstarring en ontlediging? Hun liefde is elementair, hun angst, om oud te worden, arm te zijn, ziek te worden, dood te gaan.

Maar ik heb dat al achter de rug. Ik ben bij mijn geboorte begonnen waar zij nu is. Wat kan ik haar vertellen?

De jongens hadden het erg moeilijk samen. Kenneth was een magere, integere, aristocratische New-Englander. Paolo een knappe, blonde, blauwogige Argentijn. Ze hadden elkaar ontmoet aan de universiteit van Berlijn, waar Kenneth een jaar kunstgeschiedenis mocht studeren van zijn voorname, puriteinse vader, en Paolo, met een schatrijke familie achter zich, zich voor

kinderarts specialiseerde. Onder de wildste voorwendsels en verzinsels was het Kenneth gelukt nog een tweede jaar in Berlijn los te krijgen, maar dat was nu voorbij en de datum van het onherroepelijk afscheid naderde snel.

Paolo was hard en narcistisch. Hij zou Kenneth missen, maar niet lang, en later terug in Argentinië zou hij zeker trouwen, want viriliteit is een teer punt in Zuid-Amerika. Kenneth was ten einde raad. Hij zag heel goed in dat hij zijn leven niet als een vrouw bij dat van Paolo kon voegen. Maar hij had het graag gedaan als zijn vriend maar gekikt had. Iedere keer dat Paolo zorgeloos zei, dat de dingen nu eenmaal hun loop hadden, of hun laatste kostelijke uren verspilde door ruzie te maken, met het Griekse hotelmeisje te flirten (hij was als de dood voor zijn reputatie), of over anderen te praten, was Kenneth op de rand van de suïcide. Hij dronk mateloos veel, en dat ergerde Paolo dan weer. Linda, die de beide jongens uit Berlijn kende, trachtte de situatie te hanteren. Maar haar eigen uitzichtloze gevoelens voor Kenneth maakten het niet eenvoudiger. En ik bij Linda, en Linda bij Kenneth, en Kenneth bij Paolo, en Paolo bij zijn viriel narcisme. Zo dansten wij om de boom der kennis. En dronken ouzo, zeer veel ouzo, en

aten de rauwe uien, die zo beroemd zijn dat ze bij Homeros al beschreven staan.

In een taxi reden wij terug naar de wereld, naar Kavalla. We aten met ons vieren op een terras aan de haven en sliepen gevierden in één kamer, in het enige hotel dat nog iets vrij had. Hier landde Paulus om de Grieken het christendom te brengen, en hier voelden wij de zon al weer uit onze botten wegtrekken en ons vier eenzame eilandjes worden.

Er was niet eens gelegenheid om echt afscheid van Linda te nemen. De jongens maakten ruzie aan tafel over wat we zouden eten, Paolo legde bij iedere aanleiding zijn arm om mij heen, en ik poogde ongemerkt Linda's hand vast te houden en daar de warmte in te leggen die zij de komende jaren in Berlijn zo nodig zou hebben. Kenneth had mij ineens apart genomen om zijn hart uit te storten, ik probeerde hem bemoedigend toe te spreken, hij bezwoer mij dat ik deze winter naar New York zou komen, he would show me all the gay bars in the Village and Manhattan. In elk geval zou hij naar mij toekomen of mij opbellen als hij vanuit Rotterdam terugvoer. Het leek wel of hij zich aan mij vastklampte, de laatste draad naar Paolo die hem al

had losgelaten. Het was een chaotisch, verward uiteengaan.

Overigens was Kenneth niet altijd gespeend van humor. Toen we panne hadden met een van die beruchte Griekse taxi's die met touwtjes aan elkaar gebonden lijken, maar ze kosten dan ook praktisch niets, stonden we geërgerd voor de zoveelste keer op de weg in de felle zon te wachten op de reparatie. We wilden een sigaret opsteken, maar niemand had lucifers bij zich. 'Let's take two pieces of wood,' zei ik, om de stemming erin te houden. Waarop Kenneth meteen repliceerde: 'Let's take two boy-scouts.'

Naarmate de trein verder naar het westen drong, door het trieste, sombere, woeste Joegoslavië, een land waar het woord 'partisanen' bij past, door het melig-lieflijke Oostenrijk, Duitsland in, werd mijn stemming gedrukker. Voor München begonnen de wolken samen te pakken, zij doofden de almachtige zon. Sluiers van grauwe naargeestigheid sloten de hemel af, verhulden de aarde.

Ik haatte de gedachte al aan Holland: het land waar alleen de sompige polders wijd zijn, en de rest beklemming, verstikking, kleinzieligheid. In mijn benauwdheid voor de toekomst: over

hoogstens twee jaar zou ik arts zijn, en dan? Een praktijk in Zutphen? Polikliniek in Den Haag? O goden, wat heb ik u aangedaan dat ik dit moet uitzitten, straks oud en alleen, een verachte flikker, een gesmade jood, of op zijn best een verkrampt, zielig, de Hollandse burgerschijn ophoudend namaak-wezen. Waarom? Maar wat dan wel? In mijn paniek en ondanks mijn diepe moffenhaat overwoog ik een ogenblik in alle ernst mij in Duitsland te vestigen, alleen om de afmetingen van het land, de allure. Maar toen ik de conducteur door het gangpad hoorde komen: ‘Achtung, Achtung! Wir nähern München!’ en later toen ik de hele nacht in mijn ellende in de wachtkamer van het immense station van München zat en al die smerige schoften nog eens goed van dichtbij kon bekijken, begreep ik wel dat ook dit onmogelijk was.

Mijn god, Holland! De eerste dagen liep ik nog rond met blote voeten in sandalen, in de kaki-broek en het minuscule bloesje dat ik in Griekenland had gedragen, zo zat de warmte mij nog in het lijf. Ik lette er niet op hoe de mensen mij nakeken, maar ineens, na een paar dagen, merkte ik zelf hoe snijdend koud en guur het was. De waterzon, de namaakzon van Holland. Het na-

maakleven. Terug in de kramp. Terug? Nee, dat nooit. Zomin als ik 'terug kan' naar de Balkan, zomin zal ik terugvallen in de levensangst. Verder wil ik. Als het niet anders kan dan in Holland, dan zal ik er doorheen gaan: door nog twee studiejaren, door de blikken, het gezijk, de roddels, achterklap, afgunst achter de horren, de jurk die je wel aan moet hebben bij bepaalde gelegenheden, het: nou, mijn man lust wel een borreltje op zijn tijd hoor, maar met mate natuurlijk, de pastoors, de dominees, de Hollandse radio, de Hollandse kranten, de hele stervensellende, want eens, achter die troep, zal een nieuwe horizon opengaan, een nieuwe zonwereld, een nieuwe mensenwereld, dan zal ik alles afgeboet hebben en weer gewoon mogen leven, als een man, als een mens.

De blik van de ander

*Das Gute dieser Welt hab' ich genossen,
Die schöne Tage meiner Jugend sind verflossen;
April und Mai und Junius sind ferne,
Ich bin nichts mehr, ich lebe nicht mehr gerne.*

HÖLDERLIN

‘Anne, heb je nog thee daar?’ Ik hoopte dat mijn vriendin mij kon horen in de keuken. Ik lag in een tuinstoel op het terras achter het huis en keek trots en tevreden naar onze prachtig onderhouden tuin. Het was een vrijstaand landhuisje dat wij samen hadden gekocht, en Doorn is in de lente verrukkelijk. Met de auto ben je ook nog tamelijk snel in Amsterdam, maar veel tijd voor theaterbezoek of vernissages daar hadden wij niet, want ons werk in de psychiatrische inrichting waar zij als psychotherapeut, ik als huisarts aan was verbonden, nam enorm veel van onze tijd en kracht in beslag.

‘Wat was die arme kerel er weer aan toe, hè,’ zei Anne, terwijl zij op het antiek zilveren blad mijn thee bracht.

‘De arme donder,’ zei ik. ‘Schieten jullie ook helemaal niet op met zijn therapie?’

‘Nee, het lukt nog niet erg,’ zei Anne.

‘Wat doen we vanavond?’ vroeg ik.

‘We zijn uitgenodigd bij de Besselaars, dokter Van Maanen komt ook met zijn vrouw. Ik heb het maar aangenomen. We konden moeilijk weer weigeren en jij hebt nu net geen nachtdienst.’

‘Verdorie,’ zei ik, ‘we hebben ook nooit meer eens een avond voor ons samen.’

Nadat ik door een list binnen het half uur mijn vierde glas sherry had weten binnen te krijgen, was het zitten bij de Besselaars verdraaglijk geworden. Het bankstel mocht dan lelijk en plomp zijn, het zat in elk geval buitengewoon zacht, en ik was moe, doodmoe van het werk in de inrichting, dat ik met mijn volledige inzet nu al vier jaar deed, waarvan drie jaar samen met Anne. Ik droomde een beetje weg met mijn glas nog in de hand, toen ik me ineens van de onaangenaam geaffecteerde stem van dokter Van Maanen bewust werd. ‘Enfin, mijn broer komt tenslotte mij raadplegen, hè. Hij zegt: met Richard, die oudste van me, heb ik helemaal geen last. Die jongen doet rechten in Leie en het gaat voortreffelijk, al zeg ik het zelf, en dan zit hij nog in de kroegcommissie ook hè. Maar Berrie, de jongste dus, dat is een beetje een eigenaardige vent, hij

is nou net twintig, en daar maken mijn vrouw en ik ons wel eens zorgen over. Ik zeg tegen mijn broer: vertel het maar eens (zelfgenoegzaam trok hij aan zijn sigaar), en enfin, kort en goed, het blijft natuurlijk helemaal entre nous hè, het komt erop neer dat die Berrie van hem bezig is de verkeerde kant uit te gaan. Verwijfde vrienden, geen vriendinnen, kort en goed, in een homoseksuele kliek zit. Nou, ik had te doen met mijn broer hoor, toen ik dat hoorde, dat kan je begrijpen. Ik zeg: ik moet er eens rustig over nadenken, Hans, want hier kan ik je echt zo gauw niet in raaien. Maar nu we zo met vaklui onder elkaar zitten, wou ik jullie vragen of je me in vertrouwen zou willen zeggen wat jullie vinden dat ik mijn broer moet adviseren.'

Er viel een pijnlijke stilte. Honderden keren per dag praatten wij over de meest intieme aangelegenheden, maar wij waren niet gewend onszelf of iets wat een van ons nauw raakte daarin te betrekken. Een paranoïde schizofreen waar je verdrongen homoseksualiteit in naar boven haalt tijdens een therapie, is natuurlijk ook wel iets heel anders dan een jongeman van uitgesproken goeden huize, op het oog een begaafde, gezonde vent, en neef van een van je collega's. Ik moest denken aan een gebeurtenis, nu wel

heel lang geleden. We wilden met een troep aangeschoten Leidsepleinfiguren na sluitingstijd van de cafés nog wat drinken. We kochten wat flessen drank en begaven ons naar een altijd gastvrij huis. Onderweg, van pure balorigheid, nodigden wij een zwaar dronken Duitse zeeman uit met ons mee te gaan. We zaten in een rosse schemer rond de haard stevig door te drinken en hielden onze gast, de dronken Duitse matroos, beleefd in het middelpunt van het gesprek. Plotseling zei hij: ‘Het is maar jammer dat Hitler niet alle joden heeft kunnen uitroeien.’ Hij haalde zijn mes tevoorschijn, knipte het open en zei: ‘Ik zou er graag een paar voor mijn rekening nemen.’

De Duitser bedoelde niemand van ons, want hij was veel te dronken om te onderscheiden dat ik en de rijke student aanwezig met joods bloed waren. Maar vooral wij beiden waren ondanks onze jeugd intelligent genoeg om de gevaarlijke situatie te zien waarin wij ons met de dronken agressieveling gewrikt hadden, de stommititeit om een volslagen onbekende uit te nodigen.

‘Waarom vind je dat?’ vroeg Lucebert, kalm als altijd, terwijl iedereen de adem inhield.

‘Nou, het is een rotvolk,’ zei de zeeman.

‘Ach,’ zei de ariër Lucebert, ‘ik ben nou toeval-

lig een jood hè, maar ik ben het helemaal niet met je eens.’ Wij voelden allemaal hoe de geweldige persoonlijkheid van Lucebert de zeeman, mes en al, overweldigde. Even later was hij geruisloos vertrokken.

Was ik een even volgroeide christen dat ik op dit moment, in een Doornse villa, temidden van mijn collega's, zou kunnen zeggen: ‘Ik ben nou toevallig een homoseksueel hè, maar ik geloof dat die Berrie van jouw broer best een hele fijne jongen kan zijn, en dat jullie hem net zo zijn gang moeten laten gaan en de kans geven zich tot zichzelf te ontwikkelen als die oudere broer van hem, de kroegcommissaris?’

Ik hoorde hoe nu iedereen zijn zegje zei. Besselaar: thuishalen die jongen, voor hij helemaal verpest wordt. Mevrouw: misschien een verloving... Anne: psychotherapie... (ik haatte haar op dit moment, hoewel ik haar verlegenheid, en zelfs haar objectieve gelijk begreep). Ik probeerde het en zei tegen Van Maanen: ‘Je zult me wel voor een filosoof uitmaken, maar ik vind het een schijnprobleem. Als die Berrie een onbenullige, benepen klier is, zoals zijn broer de Leenaar (en zoals zijn vader en zoals jij, dacht ik erbij, maar sprak het niet uit), dan zal hij een vervelende ho-klier wezen en zijn broer een

he-klier. En als het een fijne vent is, dan denk ik dat hij een fijne ho-vent blijft, ondanks thuishalen en verlovingsen en al die nonsens, terwijl zijn broer van z'n leven geen fijne he-vent zal worden.

Ik dacht dat seksualiteit een, groots, aspect van de mens was, maar je kunt er geen geïsoleerd probleem van maken. Dat is net zo gek alsof je bij een vent met schurft over zijn hele lijf over de toestand van zijn linkerduim gaat praten.'

'Kom,' zei mevrouw Besselaar, na een korte, maar intens gegêneerde stilte, 'ik geloof dat we allemaal nog iets van het slaatje kunnen nemen.' Zij was een voortreffelijke gastvrouw.

'Anne, heb je nog thee daar?' Het was de pointe van een meer dan schuine mop. We kletsten op onze dijen van het lachen, tot de voorman, rooie Billy, riep: 'Kom mannen, we gaan weer aan het werk.' We hadden het meesterlijk in de ertsmijn. Zwaar werk natuurlijk, maar je verdiende enorm goed, en fijne kompels, een echte ploeg. Ik was er helemaal in opgenomen en voelde me gelukkig. Alleen rooie Billy en een oudere ploegbaas wisten dat ik eigenlijk een vrouw was. Maar ze dachten er niet eens meer aan en de andere mannen merkten niets. Einde-

lijk had ik het sobere, harde bestaan gevonden, dat ik altijd had gezocht. Eenvoud, de natuur, en een simpel, nuttig mannenleven. Ik keek naar mijn grote, sterke handen, voelde mijnspiere onder mijn mijnwerkerspak, en lachte tevreden.